

Izdavač
CENTAR ZA PRAVA DETETA
Beograd, Zmaj Jovina 25
<http://yu.cpd.org.yu>

Za izdavača
Ljubomir Pejaković, direktor

Urednik svih izdanja
Vesna Dejanović

Prevod
Centar za prava deteta

Dizajn i priprema
OMNIBUS, Beograd

Štampa
DEDRAPLAST, Beograd

Tiraž
3.000 komada

ISBN 86-83109-24-0

Svet po meri dece

*Centar za prava deteta
Beograd, 2002. godina*

Sadržaj

Predgovori

Svet po meri dece	7
Nastajanje Sveta po meri dece	9
Svet po meri dece - pregled sadržaja	11
Svet po našoj meri	18
Svet po meri dece	24
I. Deklaracija	25
II. Pregled dosadašnjih rezultata i naučenih lekcija	31
III. Plan akcije	35
A. Stvoriti svet po meri dece	37
B. Ciljevi, strategije i delovanje	43
1. Unapređenje zdravog života	43
2. Obezbeđenje kvalitetnog obrazovanja	47
3. Zaštita od zlostavljanja, iskorišćavanja i nasilja	51
4. Borba protiv HIV/side	58
C. Mobilizacija resursa	61
D. Dalje akcije i procena	64

Svet po meri dece

Kao agencija Ujedinjenih nacija za decu, UNICEF će podržavati Saveznu Republiku Jugoslaviju u realizaciji ciljeva Specijalnog zasedanja Generalne skupštine Ujedinjenih nacija o deci, održanog u Njujorku, u maju 2002. godine. Pružićemo podršku Jugoslaviji u njenim nastojanjima da ostvari ciljeve definisane u završnom dokumentu nazvanom "Svet po meri dece" koji istovremeno predstavljaju i ključnu vezu sa Milenijumskim ciljevima razvoja Ujedinjenih nacija¹. Da bi se to postiglo, UNICEF će blisko saradivati sa nacionalnim vlastima, drugim agencijama Ujedinjenih nacija i međunarodnim organizacijama, civilnim društvom, lokalnim institucijama, kao i sa samom decom i mladima.

Tokom perioda društveno-ekonomske tranzicije u SR Jugoslaviji, posebno je važno obezbediti efikasno i dovoljno ulaganje u decu, kao i pomno praćenje napretka u ostvarivanju prava sve dece. To su početni uslovi za izgradnju solidne osnove za ljudski razvoj.

UNICEF će podržavati razvoj zajedničke vizije u kojoj deca imaju prioritet i daće svoj doprinos da se osigura napredak u četiri ključne oblasti:

- jačanje partnerstva civilnog društva, lidera u privatnom sektoru i institucija;
- identifikovanje inkluzivnije državne politike prema svojoj deci;
- učešće u pripremi i primeni strategija za smanjenje siromaštva i
- jačanje kvalitetne participacije mladih i adolescenata u donošenju odluka o pitanjima koja utiču na njihov život.

Kao Dečji fond Ujedinjenih nacija, verujemo da je za ostvarivanje ciljeva za decu potreban široki konsenzus u definisanju prioriteta i strategija na nacionalnom nivou. Neke od ovih akcija i strategija mogu se izvesti iz rezultata skorašnjih istraživanja, kao što je Nacionalni izveštaj o realizaciji ciljeva Svetskog samita za decu u SR Jugoslaviji. Postoje takođe i neke prioriteta oblasti koje i dalje zahtevaju veću pažnju i združeno delovanje svih ključnih aktera - od reforme sistema socijalne zaštite i maloletničkog pravosuđa do promocije građanskog vaspitanja u osnovnoj školi i potpunog pristupa svih manjina socijalnim službama. Sve ove prioriteta oblasti podudaraju se sa kritičnim pitanjima koje je postavio Komitet za prava deteta².

1 Milenijumski ciljevi razvoja, usvojeni na Milenijumskom samitu Ujedinjenih nacija u septembru 2002. godine, predstavljaju skup merljivih i vremenski određenih globalnih ciljeva za suzbijanje siromaštva, gladi, bolesti, nepismenosti, ekološkog zagađenja i diskriminacije žena do 2015. godine.

2 Komitet za prava deteta - telo Ujedinjenih nacija koje prati i nadgleda u kojoj meri države ispunjavaju svoje obaveze propisane Konvencijom o pravima deteta.

Savezna Republika Jugoslavija razvija strategije za smanjenje siromaštva. Društveni razvoj i ostvarivanje prava siromašne i isključene dece jesu ključne komponente u borbi protiv višegeneracijskog siromaštva. Uvereni smo da će ova publikacija doprineti tekućem procesu prilagođavanja politike, normi i prakse, u cilju usklađivanja sa obavezama koje je Jugoslavija preuzela na Specijalnom zasedanju o deci. Takođe smo uvereni da će ona biti koristan instrument u razvoju strategije za smanjene siromaštva. Ostvarivanje prava sve dece uslov je za održiv ljudski razvoj.

Kancelarija UNICEF-a u Beogradu

Nastajanje *Sveta po meri dece*

Dugotrajni i komplikovani proces nastajanja završnog dokumenta Specijalnog zasedanja Generalne skupštine UN o deci predstavlja, moglo bi se reći, odgovarajuću najavu velikog posla koji je započet njegovim usvajanjem.

Pripreme za Specijalno zasedanje započele su u leto 2000. godine, u vreme kad SR Jugoslavija nije učestvovala u radu UN. Naša zemlja se u te pripreme uključila početkom 2001, u vreme drugog zasedanja Pripremnog komiteta. Ovo uključivanje podrazumevalo je uobičajenu proceduru slanja prvog nacrtu završnog dokumenta u sva relevantna savezna i republička ministarstva, od kojih je traženo da daju primedbe i sugestije za njegovo poboljšanje. Sve te primedbe i sugestije objedinila je Jugoslovenska komisija za saradnju sa UNICEF-om i podnela ih na usvajanje Saveznoj vladi. Iznete kao predlozi Vlade SRJ one su, kao i mnogobrojni predlozi iz drugih država, bile predmet veoma žive i detaljne rasprave, usaglašavanja i pregovaranja među delegatima na trećem zasedanju Pripremnog komiteta (Njujork, juni 2001). Svi naši predlozi su, uz neznatna prilagođavanja u formulacijama, ušli u finalnu verziju teksta završnog dokumenta, što nije bilo nimalo lako među stotinama predloga blizu dve stotine delegacija, u često pregrejanom atmosferi bukvalno danonoćnog pregovaranja i usaglašavanja. Ovo je važno naglasiti da bi bilo sasvim jasno da je naša zemlja, zajedno sa svim drugim članicama UN, ravnopravno i aktivno učestvovala u procesu *stvaranja* ovog dokumenta, a ne samo u njegovom usvajanju. Iako je morao biti dovoljno uopšten da bi obuhvatio svu raznolikost problema i situacija u kojima se nalaze deca sveta, on je istovremeno sasvim dovoljno konkretan da bi bio relevantan i za našu zemlju i prilike. Iz oba navedena razloga, dakle, ovaj dokument je *naš* koliko i svačiji drugi, i obavezuje nas koliko i sve druge koji su ga stvarali i usvojili.

Dugotrajan, složen i često mukotrpan, rad na pripremi ovog dokumenta bio je odraz vremena i sveta u kome je nastajao. Složenost tog posla proistekla je iz velike raznolikosti stavova, uverenja i sveukupnog odnosa prema deci u različitim društvenim i državnim okvirima. Ono što je taj posao činilo mukotrpnim bili su nesporazumi, pa i sukobi, proistekli iz različitosti političkih ciljeva i interesa, često samo posredno vezanih za decu.

Glavne tačke usaglašavanja bile su:

- *novac* - zahtevi da tekst završnog dokumenta sadrži jasnije obavezivanje razvijenih zemalja u smislu pružanja veće materijalne pomoći zemljama u razvoju za ulaganje u decu, nailaze na odbijanje nekih razvijenih zemalja (pre svega SAD), s obrazloženjem da dobrobit dece u velikoj meri zavisi od načina rukovanja sredstvima kojima se raspolaže.

- *seksualnost* - zalaganje za pravo adolescenata na seksualno obrazovanje i na zdravstvene usluge vezane za planiranje porodice i reproduktivno zdravlje (pre svega EU i druge razvijene zemlje) nasuprot insistiranju SAD, brojnih islamskih ali i hrišćanskih zemalja (neke države Južne Amerike, Poljska) da se iz teksta ukloni svaka aluzija na to.

- *porodica* - na manje-više istim linijama kao i u prethodnoj tački, nastojanja da se reč *porodica* u tekstu može odnositi na sve raznolike oblike u kojima ona postoji (čime bi se priznala realnost miliona porodica u kojima je 'glava' jedan roditelj, deda ili baba, samo dete ili čak partneri istog pola), nasuprot insistiranju da ona podrazumeva isključivo majku, oca i decu.

- *prava deteta* - sukob između nastojanja da se tekst završnog dokumenta eksplicitno i direktno nadovezuje na *Konvenciju o pravima deteta*, i težnji da se briga o dobrobiti dece predstavi kao isključiva stvar roditelja i svake pojedine države. Najtvrdu poziciju u ovom drugom stavu imale su SAD, a duh tog stava nazire se u nazivu završnog dokumenta: umesto jednine (*deteta*) stoji množina (*dece*), što jasno ukazuje na slabljenje *jezika prava deteta*. Sam tekst dokumenta, kao rezultat pregovaranja i usaglašavanja, predstavlja kompromis između ova dva stava.

Tako je, skoro bukvalno reč po reč, formulaciju po formulaciju, nastajao *Svet po meri dece*. Kao i način na koji je nastajao, konačni oblik ovog dokumenta odraz je vremena i sveta u kome je nastao - sveta koji je zatvoreniji, tvrdi i konfuzniji, a svakako manje tolerantan i predvidiv nego što je bio svet u kome je nastala *Konvencija o pravima deteta*. Činjenica da se tragedija koja je zadesila Njujork 11. septembra 2001. zbila samo nekoliko dana pred prvobitno zakazano Specijalno zasedanje Generalne skupštine, možda najjasnije simbolizuje pretnje svetu u kome žive i odrastaju današnja deca. Činjenica da je, osam meseci kasnije, Specijalno zasedanje ipak održano a završni dokument konačno usaglašen i (bukvalno u poslednjem momentu) usvojen simbolizuje, s druge strane, rešenost država i njihovih vlada da, uprkos teškoćama i pretnjama, rade na oblikovanju sveta po meri dece.

Svet po meri dece se, nesumnjivo, mora graditi u svetu kakav jeste: obeleženom nejednakostima, netolerancijom, nepoverenjem, strahom, konfuzijom, nesporazumima, sukobima, tragedijama i katastrofama. Stvaranje takvog sveta nužno će biti sporo, mukotrpno i neizvesno kao što je bilo i nastajanje dokumenta koji je neka vrsta njegovog nacрта. Usvajanjem tog dokumenta, države su se obavezale da, u roku od oko godinu dana, sačine sopstvene planove akcija koje će pokrenuti i ostvariti do 2015. godine. Taj proces će zahtevati ogromnu energiju, upornost i strpljenje, a njegova polazna tačka mora biti razumevanje i prihvatanje dve vrste specifičnosti: specifičnosti dece u odnosu na odrasle i specifičnosti

svakog deteta u odnosu na svu drugu decu. *Specifičnosti*, naime, oblikuju *potrebe*, a potrebe su ono na čemu se zasnivaju *prava*. Pozivajući se na *Konvenciju o pravima deteta*, dokument koji je pred nama daje jasne smernice za oblikovanje sveta u kome će sva prava svakog deteta biti priznata, zaštićena i ostvarena. Ispunjavanjem obaveza preuzetih usvajanjem ovog dokumenta, nadležne institucije i organi naše države doprineće tome da okruženje u kome žive i odrastaju naša deca postane deo jednog takvog sveta.

Prof. dr Nada Korać
Predsednik Jugoslovenske komisije
za saradnju sa UNICEF-om i za unapređenje položaja žena
Šef jugoslovenske delegacije i lični izaslanik predsednika SRJ
na specijalnom zasedanju Generalne skupštine UN o deci

Svet po meri dece - pregled sadržaja

Izazov za SRJ

Dokument *Svet po meri dece* se **oslanja na Konvenciju o pravima deteta i ima jaku političku i moralnu poruku**. Sve države sveta su se okupile da bi usvojile ovaj dokument, što su jednoglasno i učinile.

Savezna Republika Jugoslavija je takođe glasala za usvajanje dokumenta *Svet po meri dece*, čime se obavezala da preduzme mere da njegove odredbe sprovodi u delo. **Zbog toga je bitno da se sve relevantne institucije i pojedinci u SRJ upoznaju s ovim dokumentom i preduzmu institucionalne, pravne, političke i ekonomske mere da se Plan akcije, koji je sastavni deo dokumenta, prilagodi našim mogućnostima, potrebama i osobenostima i postepeno sprovodi u delo.** Mi to, kao članica Ujedinjenih nacija i država ugovornica Konvencije o pravima deteta, dugujemo po osnovu naših međunarodnih obaveza, ali, važnije od toga, strateški plan dugujemo našoj deci, koja će već od sutra biti odrasli građani koji će dalje razvijati našu zemlju i društvo.

Dokument *Svet po meri dece* je samo pravni akt i ostaće mrtvo slovo na papiru ako se ne sprovodi u delo. Za našu državu je značajan jer pruža pravni i sadržinski okvir za formulisanje i sprovođenje tako potrebne, a nepostojeće, politike u oblasti prava deteta. Nijedna politička stranka, nijedan političar, nijedan poslanik, ministar ili stručnjak neće pogrešiti ako se bude pozivao na odredbe dokumenta *Svet po meri dece*. Naprotiv, ovaj dokument treba da služi kao osnova za njihove aktivnosti, zbog čega će ovde, radi lakše upotrebe, biti predstavljen njegov sadržaj uz poziv na relevantan broj paragrafa.

Kratak pregled sadržaja

Deklaracija

U Deklaraciji, predstavnik SR Jugoslavije, zajedno sa predstavnicima drugih država, poziva sve članove društva da pomognu u ostvarivanju principa i ciljeva (7):

- **Deca pre svega**
- **Iskoreniti siromaštvo: ulagati u decu**
- **Ne izostaviti nijedno dete**
- **Obezbediti brigu za svako dete**
- **Obrazovati svako dete**
- **Zaštiti decu od povrede i eksploatacije**
- **Zaštiti decu od rata**
- **Boriti se protiv HIV/side**
- **Slušati decu i obezbediti njihovu participaciju**
- **Zaštiti Zemlju za decu**

- Ostvarivanje ovih ciljeva zahteva **postojanje političke volje** ali i **mobilizaciju resursa** na nacionalnom i međunarodnom nivou (8).

Pregled napretka i naučene lekcije

Od 1990. kada je na snagu stupila Konvencija o pravima deteta i na Svetskom samitu za decu usvojena Svetska deklaracija i plan akcije, strogo je praćeno ostvarivanje ovih međunarodnih dokumenata u državama. Iako je postignuto mnogo dobrih rezultata u smislu smanjenja smrtnosti dece, iskorenjavanja poliomielitisa, jodiranja vode za piće obezbeđivanja kvalitetnog obrazovanja, mnogo problema je ostalo nerešeno (10-12).

Iskustvo iz prethodne dekade potvrđuje da **prava i potrebe deteta treba da budu prioritet u razvojnim naporima** (13).

Dobra politika, ciljne intervencije, multisektoralna povezanost i osnaživanje same dece su osnove na kojima mogu da se ostvaruju promene i napredak u ovoj oblasti.

Plan akcije

- Stvaranje sveta po meri dece

Svet po meri dece je onaj u kome svako dete ima najbolje polazne osnove za ukupan razvoj. U tom smislu, države, te i SRJ, su se obavezale da će kao prioritet postaviti unapređenje ukupnog razvoja deteta. U tom smislu, unapređivaće se (14):

- Pomoć porodicama (15)
- Briga o deci bez roditeljskog staranja (16)
- pristup informacijama i uslužnim delatnostima (17)
- borba protiv siromaštva (18)
- međunarodna ekonomska saradnja uz napomenu da globalizacija treba da se sprovodi uz poštovanje jednakosti i odsustvo diskriminacije (19)
- ukidanje diskriminacije (20)
- briga i pomoć deci sa smetnjama u razvoju (21)
- položaj dece pripadnika manjina i domorodačkog stanovništva (22)
- ravnopravnosti polova - jednake mogućnosti za devojčice i dečake (23)
- položaj očeva i podeljena odgovornost oba roditelja za dete (24)
- naponi za smanjivanje razlika (25)
- zdrava životna sredina (26)
- kvalitet stanovanja (27)
- korišćenje prirodnih resursa (28)
- poštovanje relevantnog međunarodnog prava (29)
- sprovođenje odredaba Opcionih protokola uz Konvenciju o pravima deteta (30)

SRJ izražava rešenost da sačini i sprovodi Nacionalni plan akcije, tako što će obezbediti (31):

- Postojanje efektivnog pravnog sistema, politike i plana akcije, kao i obezbeđivanje posebnih sredstava radi obezbeđivanja ostvarivanja prava i dobrobiti deteta
- Uspostavljanje i jačanje nacionalnih tela, poput ombudsmana za decu ili drugih institucija za unapređenje i zaštitu prava deteta
- Razvoj nacionalnog monitoringa i sistema evaluacije
- Jačanje svesti o i razumevanja prava deteta

Partnerstvo i participacija

Radi ostvarivanja ovog Plana akcije, SRJ treba da jača partnerstvo sa i obezbedi participaciju (32):

- Dece i mladih osoba
- Roditelja, porodice i staratelja
- lokalnih vlasti
- skupštinskih poslanika
- nevladinih organizacija
- privatnog/poslovnog sektora
- vrskih, duhovnih, kulturnih i domorodačkih lidera
- sredstava javnog informisanja
- regionalnih i međunarodnih organizacija
- profesionalaca koji direktno rade s decom

- Ciljevi, strategije i akcije

Države, te i SRJ, obavezale su se da do 2010. (u okviru šireg cilja do 2015.), uz prilagođavanje u zavisnosti od specifične situacije u zemlji i različitosti koje su svojstvene svakoj državi i regionu u svetu, formulišu strategije i preduzmu mere za (33,34):

- Unapređenje zdravog života (35-37)
- Obezbeđivanje kvalitetnog obrazovanja (38-40)
- Zaštitu od zlostavljanja, eksploatacije i nasilja (41-43)

Posebne oblasti zaštite se odnose na (44):

- Opšte mere zaštite
- Zaštitu od oružanih sukoba
- Borbu protiv dečjeg rada
- Ukidanje promete i seksualne eksploatacije dece
- Borba protiv HIV/side (45-47)

- Mobilisanje resursa

Prvenstvena odgovornost za implementaciju Plana akcije, leži na državama. Implementacija ovog Plana akcije zahteva izdvajanje dodatnih ljudskih, finansijskih i materijalnih resursa, na nacionalnom i međunarodnom nivou (48-51).

Shodno tome (52-58):

- proklamovani su ciljevi i akcije u mobilizaciji resursa za decu
- izražena je rešenost da se posveti posebna pažnja zemljama u razvoju, naročito u Africi
- potrebno je da se posveti posebna pažnja malim ostrvskim zemljama, zemljama bez ozlaza na more i zemljama u tranziciji
- potrebno je da se unapređuje tehnička saradnja radi razmene pozitivnih iskustava i strategija u primeni ovog Plana akcije
- potrebno je da se uspostavi partnerstvo sa organizacijama civilnog društva i privatnog sektora
- bitno je da svaka država podrži društvenu odgovornost preduzeća kako bi se na taj način doprinelo ciljevima društvenog razvoja i dobrobiti dece
- nužno je da se među članicama Ujedinjenih nacija uspostavi bolja saradnja radi ostvarivanja ciljeva ovog Plana akcije

- Ostvarivanje akcije i procene

Da bi olakšala primenu akcija iz ovog dokumenta, **SRJ se obavezala da će, ako je moguće do kraja 2003. godine, razviti Nacionalni plan akcije**, imajući u vidu najbolji interes deteta, a u skladu s nacionalnim pravom, verskim, etičkim i kulturnim vrednostima svoje sredine a uz poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda (59).

U skladu s tim, države su se obavezale na uspostavljanje sistema nacionalnog planiranja i uključivanja ovih ciljeva u kreiranje nacionalne politike u oblasti prava deteta.

Države, uključujući i SRJ, takođe su se obavezale na redovno praćenje i nadzor nad ostvarivanjem ovog Plana akcije i na periodično proveravanje postignutog napretka (60, 61).

Najzad, države su se izjavile da neće štedeti napore u ostvarivanju sveta po meri deteta i da će na ovaj način učestvovati u ostvarivanju ciljeva svetskog pokreta za decu (62).

Dr Nevena Vučković Šahović
Predsednik Centra za prava deteta, Beograd

Svet
po
našoj
meri

Dečja izjava

Obraćanje predstavnika Dečjeg foruma na otvaranju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija o deci 8. maja 2002. godine.

Mi smo deca sveta.

Mi smo žrtve iskorišćavanja i zlostavljanja.

Mi smo deca ulice.

Mi smo deca rata.

Mi smo žrtve i siročad HIV/side.

Mi smo lišeni kvalitetnog obrazovanja i zdravstvene zaštite.

Mi smo žrtve političke, ekonomske, kulturne, verske i ekološke diskriminacije.

Mi smo deca čiji se glasovi ne čuju - vreme je da počnemo da budemo uvažavani.

Mi želimo svet po meri deteta, jer je svet po našoj meri, svet po meri svakoga.

U tom svetu

vidimo da se prava deteta poštuju:

- vlade i odrasli koji su istinski i delotvorno posvećeni principu prava deteta i primeni Konvencije o pravima deteta u odnosu na svu decu,
- bezbedno, sigurno i zdravo okruženje za decu u porodicama, zajednicama i državama.

Vidimo prestanak eksploatacije, zlostavljanja i nasilja:

- zakone koji štite decu od iskorišćavanja i zlostavljanja, a koje primenjuju i poštuju svi,
- centre i programe koji pomažu u ponovnoj izgradnji života dece žrtava.

Vidimo prestanak rata:

- svetske vođe kako rešavaju sukobe mirnim dijalogom umesto upotrebom sile,
- decu izbeglice i decu žrtve rata zaštićenu u svakom pogledu i sa jednako povoljnim mogućnostima kao i sva druga deca,
- razoružanje, ukidanje trgovine oružjem i prestanak upotrebe dece vojnika.

Vidimo pružanje zdravstvene zaštite:

- svoj deci dostupne i pristupačne lekove i lečenje koji spasavaju život,
- uspostavljena jaka i odgovorna partnerstva svih aktera u cilju unapređenja zdravlja dece.

Vidimo iskorenjenje HIV/side:

- obrazovne sisteme koji sadrže programe prevencije HIV-a,
- centre za besplatno testiranje i savetovanje,
- informacije o HIV/sidi koje su na raspolaganju javnosti,
- deca čiji su roditelji umrli od side i deca sa HIV/sidom koja su zbrinuta i koja uživaju iste mogućnosti kao sva druga deca.

Vidimo zaštitu naše okoline:

- očuvanje i spasavanje prirodnih bogatstava,
- svest o potrebi da živimo u zdravom okruženju, pogodnom za naš razvoj,
- okruženje dostupno deci sa posebnim potrebama.

Vidimo prekidanje začaranog kruga siromaštva:

- komitete za borbu protiv siromaštva koji obezbeđuju transparentnost u trošenju sredstava i obraćaju pažnju na potrebe sve dece,
- otpis dugova koji ometaju napredak za decu.

Vidimo obezbeđivanje obrazovanja:

- jednake mogućnosti i pristup kvalitetnom obrazovanju koje je besplatno i obavezno,
- školsko okruženje u kom se deca raduju učenju,
- obrazovanje za život koje je šire od akademskog i koje uključuje nastavu o razumevanju, ljudskim pravima, miru, prihvatanju i aktivnim građanskim pravima.

Vidimo aktivno učešće dece:

- podignutu svest i poštovanje ljudi svih godina starosti o svim pravima deteta na punu i sadržajnu participaciju, u duhu Konvencije o pravima deteta,
- decu aktivno uključenu u odlučivanje na svim nivoima i u planiranju, primeni, praćenju i evaluaciji svih pitanja koja se tiču prava deteta.

Zalažemo se za ravnopravno partnerstvo u ovoj borbi za prava dece. Uz obećanje da ćemo podržati akcije koje vi preduzimate u ime dece, tražimo i vašu posvećenost i podršku akcijama koje mi preduzimamo - zato što su deca sveta neshvaćena.

Mi nismo izvor problema; mi smo izvor njihovog rešenja.

Mi nismo izdaci; mi smo investicije.

Mi nismo samo mladi ljudi; mi smo ljudi i građani ovog sveta.

Dok drugi ne prihvate svoju odgovornost prema nama, borićemo se za svoja prava.

Mi imamo volju, znanje, osetljivost i predanost.

Obećavamo da ćemo kao odrasli štiti prava deteta s istim žarom kao sada dok smo deca.

Obećavamo da ćemo jedni prema drugima postupati s dostojanstvom i poštovanjem.

Obećavamo da ćemo biti otvoreni i osetljivi za naše različitosti.

Mi smo deca sveta i uprkos našem različitom poreklu, mi delimo istu stvarnost.

Ujedinjuje nas borba da učinimo svet boljim za sve.

Kažete da smo budućnost, ali mi smo i sadašnjost.

Svet
po
meri
dece

I

Deklaracija

1. Pre jedanaest godina, na Svetskom samitu za decu, svetski lideri zajednički su se obavezali i uputili hitan, univerzalni apel da se obezbedi bolja budućnost za svako dete.
2. Od tada je učinjen veliki napredak, što je dokumentovano u izveštaju Generalnog sekretara, pod naslovom "Mi deca"¹. Spaseni su milioni mladih života, više dece nego ikada pohađa školu, više dece aktivno učestvuje u donošenju odluka koje ih se tiču i zaključeni su važni ugovori kojima se štite deca. Međutim, ova dostignuća i poboljšanja neravnomerno su raspoređeni ostaje mnogo prepreka, naročito u zemljama u razvoju. Svetlija budućnost za svakoga pokazala se neuhvatljivom, a u ukupnim poboljšanjima nedostaju nacionalne obaveze i međunarodna rešenost.
3. Mi, šefovi država i vlada i predstavnici država koje učestvuju na specijalnom zasedanju Generalne skupštine posvećenom deci, potvrđujući svoju posvećenost ciljevima i principima proklamovanim u Povelji Ujedinjenih nacija, rešeni smo da iskoristimo ovu istorijsku priliku da promenimo svet za decu i sa decom. U skladu s tim, potvrđujemo svoju rešenost da dovršimo nerealizovane zadatke Svetskog samita za decu i da se posvetimo drugim novonastalim pitanjima od ključne važnosti za ostvarivanje dugoročnih ciljeva i zadataka koji su potvrđeni na nedavnim samitima i konferencijama Ujedinjenih nacija, naročito u Milenijumskoj deklaraciji Ujedinjenih nacija², kroz nacionalno delovanje i međunarodnu saradnju.
4. Potvrđujemo svoju obavezu da preduzmemo akcije na unapređenju i zaštiti prava svakog deteta - svakog ljudskog bića mlađeg od 18 godina, uključujući adolescente. Odlučni smo u nastojanjima da poštujemo dostojanstvo i obezbedimo dobrobit sve dece. Potvrđujemo da Konvencija o pravima deteta³, najuniverzalniji ugovor u oblasti ljudskih prava u istoriji, i njeni Fakultativni protokoli sadrže sveobuhvatni skup međunarodnopravnih standarda za zaštitu i dobrobit dece. Takođe uvažavamo značaj drugih međunarodnih instrumenata relevantnih za decu.
5. Naglašavamo svoju rešenost da stvorimo svet po meri dece u kome je održivi ljudski razvoj, uzimajući u obzir najbolji interes deteta, zasnovan na principima demokratije, jednakosti, nediskriminacije, mira i društvene pravde i univerzalnosti, nedeljivosti, međuzavisnosti i međusobnoj povezanosti svih ljudskih prava, uključujući i pravo na razvoj.

¹ A/S-27/3.

² Rezolucija 55/2 Generalne skupštine.

³ Rezolucija 44/25 Generalne skupštine.

6. Uvažavamo i podržavamo roditelje i porodice ili, kada je to slučaj, zakonske staratelje, kao primarne staratelje dece, i jačaćemo njihovu sposobnost da pruže odgovarajuću brigu, odgoj i zaštitu.
7. Ovim pozivamo sve članove društva da nam se pridruže u globalnom pokretu koji će pomoći izgradnju sveta po meri dece, putem podrške našoj posvećenosti sledećim principima i zadacima:
 1. **Deca na prvom mestu.** U svim aktivnostima koje se tiču dece najbolji interes deteta biće od primarne važnosti.
 2. **Iskoreniti siromaštvo: ulagati u decu.** Potvrđujemo naš zavet da ćemo razbiti krug siromaštva za trajanja jedne generacije, ujedinjeni u uverenju da su ulaganje u decu i ostvarivanje njihovih prava jedan od najdelotvornijih puteva za iskorenjivanje siromaštva. Moraju biti preduzete hitne mere za ukidanje najtežih oblika dečjeg rada.
 3. **Ne izostaviti nijedno dete.** Svaka devojčica i dečak rođeni su slobodni i jednaki u dostojanstvu i pravima; stoga, svi oblici diskriminacije prema deci moraju prestati.
 4. **Brinuti o svakom detetu.** Deca moraju imati najbolji mogući početak u životu. Njihov opstanak, zaštita, rast i razvoj u dobrom zdravlju i sa odgovarajućom ishranom ključne su osnove za ljudski razvoj. Činićemo združene napore u borbi protiv infektivnih bolesti, rešavanje glavnih uzroka neuhranjenosti i za odgoj dece u bezbednom okruženju koje im omogućava da budu fizički zdrava, mentalno stabilna, emotivno sigurna, društveno kompetentna i sposobna da uče.
 5. **Obrazovati svako dete.** Sve devojčice i dečaci moraju imati pristup osnovnom obrazovanju i završiti osnovno obrazovanje koje je besplatno, obavezno i dobrog kvaliteta, kao temelj sveobuhvatnog osnovnog obrazovanja. Razlike u polovima u osnovnom i srednjem obrazovanju moraju se ukinuti.
 6. **Zaštititi decu od povređivanja i iskorišćavanja.** Deca moraju biti zaštićena od svih oblika nasilja, zlostavljanja, iskorišćavanja i diskriminacije, kao i od svih oblika terorizma i otmica.
 7. **Zaštititi decu od rata.** Deca moraju biti zaštićena od užasa oružanog sukoba. Deca pod stranom okupacijom moraju takođe biti zaštićena, u skladu s odredbama međunarodnog humanitarnog prava.

8. **Borba protiv HIV/side.** Deca i njihove porodice moraju biti zaštićeni od razornog dejstva virusa humane imunodeficijencije i sindroma stečene imunodeficijencije (HIV/sida).
 9. **Slušati decu i obezbediti njihovu participaciju.** Deca i adolescenti su sposobni građani koji mogu da doprinesu izgradnji bolje budućnosti za svakoga. Moramo poštovati njihovo pravo da izraze svoje mišljenje i da učestvuju u svim stvarima koje ih se tiču, u skladu s uzrastom i zrelošću.
 10. **Štititi Zemlju za decu.** Mi moramo da čuvamo svoju prirodnu okolinu, sa svim njenim raznolikostima života, lepotom i resursima, od kojih svaki ponaosob poboljšava kvalitet života za sadašnje i buduće generacije. Pružićemo svaku pomoć u zaštiti dece i svođenju uticaja prirodnih katastrofa i ekološke degradacije dece na namanju moguću meru.
8. Svesni smo činjenice da primena ove Deklaracije i Plana akcije zahteva ne samo obnovljenu političku volju, već i mobilizaciju i izdvajanje dodatnih resursa na nacionalnom i međunarodnom nivou, imajući u vidu hitnost i ozbiljnost posebnih potreba dece.
 9. U skladu s ovim principima i zadacima, usvajamo Plan akcije koji se nalazi u Trećem delu ovog dokumenta, uvereni da ćemo zajedno izgraditi svet u kome će sve devojčice i dečaci uživati u svom detinstvu - dobu igre i učenja, u kom su voljeni, poštovani i negovani, u kome se njihova prava unapređuju i štite, bez ikakve diskriminacije, gde je njihova bezbednost i dobrobit od prevashodnog značaja i gde mogu da se razvijaju u zdravlju, miru i dostojanstvu.

II

Pregled dosadašnjih rezultata i naučenih lekcija

10. Svetska deklaracija i Plan akcije Svetskog samita za decu⁴ jedni su od najstrože praćenih i primenjivanih međunarodnih dokumenata 1990-ih godina. Države su sazivale Godišnje sastanke i dostavljale izveštaje o postignutim rezultatima Generalnoj skupštini. Sprovedena je evaluacija sredinom decenije, kao i opširna globalna evaluacija krajem decenije. Potonja je uključila regionalne sastanke na visokom nivou u Pekingu, Berlinu, Kairu, Katmanduu i Kingstonu, na kojima je: razmatran napredak; obezbeđeno sprovođenje ciljeva Samita i drugih značajnih konferencija; promovisana ponovljena rešenost za ispunjenje ciljeva Svetskog samita i određen smer budućim akcijama. Dopunjujući nastojanja vlada, niz aktera je učestvovao u razmatranju napretka, uključujući decu, organizacije mladih, akademske institucije, verske grupe, organizacije civilnog društva, članove parlamenata, sredstva javnog informisanja, agencije Ujedinjenih nacija, donatore, najznačajnije nacionalne i internacionalne nevladine organizacije.
11. Kao što je dokumentovano u 10-ogodišnjem izveštaju Generalnog sekretara o sprovođenju ciljeva Svetskog samita za decu, 1990-e bile su decenija velikih obećanja i skromnih dostignuća za decu sveta. S pozitivne strane, Samit i stupanje na snagu Konvencije o pravima deteta, doprineli su tome da se usaglasi politički prioritet za decu. Rekordnih 192⁵ države su je ratifikovale, pristupile joj ili je potpisale. 155 država pripremiло je nacionalne programe akcije za primenu ciljeva Samita. Preuzete su obaveze na regionalnim nivoima. Međunarodnopravne odredbe i mehanizmi učvrstili su zaštitu dece. Rad na ostvarivanju ciljeva Samita doveo je do mnogo opipljivih rezultata: ove godine će umreti tri miliona dece manje nego pre deset godina; dečja paraliza je dovedena do same granice iskorenjivanja, a putem jodizacije soli svake godine 90 miliona novorođene dece zaštićeno je od značajnog gubitka sposobnosti učenja.
12. Ipak, mnogo toga još mora da se učini. Sredstva koja su obećana na Samitu, i na nacionalnom i na međunarodnom nivou, još se nisu u potpunosti materijalizovala. Kritični izazovi i dalje su: 10 miliona dece umire svake godine iako većina tih smrtnih slučajeva može biti sprečena; 100 miliona dece, od kojih je 60 odsto devojčica, i dalje ne pohađa školu; 150 miliona dece pati od neuhranjenosti; HIV/sida širi se katastrofalnom brzinom. Siromaštvo, isključenost i diskriminacija su hronični, a ulaganja u socijalne usluge neadekvatna. Takođe, dugovanja, previsoki vojni troškovi, u neskladu sa zahtevima nacionalne bezbednosti, oružani sukobi, inostrana okupacija, uzimanje talaca i svi oblici terorizma, kao i nedostatak efikasne upotrebe resursa mogu, između ostalog, da otežaju nacionalne napore usmerene na

4 A/45/625, prilog.

5 Na Specijalnom zasedanju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija u maju 2002. godine Somalija je potpisala Konvenciju o pravima deteta, tj 193 države. (prim. prir.)

borbu protiv siromaštva i obezbeđivanje dobrobiti dece. Detinjstva miliona dece i dalje razara opasan i izrabljivački rad, prodaja i trgovina decom, uključujući adolescente, i drugi oblici zlostavljanja, zanemarivanja, iskorišćavanja i nasilja.

13. Iskustvo iz prethodne decenije potvrdilo je da potrebe i prava dece moraju biti prioritet svih razvojnih aktivnosti. Ključnih naučenih lekcija je mnogo: promene su moguće - a prava dece su efikasna polazna tačka; politika se mora odnositi i na neposredne činioce koji utiču na grupe dece ili ih isključuju, i na šire i izvorne uzroke neodgovarajuće zaštite i kršenja prava; treba težiti ka ciljanim intervencijama kojima se postižu brzi uspesi, s odgovarajućom pažnjom posvećenom održivosti i participativnom procesu; napori treba da se grade na rezilijentnosti i snazi same dece. Multisektorski programi usmereni na rano detinjstvo i podršku porodicama, naročito onih u visokorizičnim okolnostima, zaslužuju posebnu podršku zato što obezbeđuju dugotrajnu dobrobit za rast, razvoj i zaštitu deteta.

III

Plan akcije

A. Stvoriti svet po meri dece

- 14.** Svet po meri dece jeste takav svet u kom sva deca imaju najbolji mogući početak u životu i pristup kvalitetnom osnovnom obrazovanju, uključujući osnovno obrazovanje koje je obavezno i besplatno za svakoga i u kom sva deca, uključujući adolescente, imaju višestruke mogućnosti za razvoj individualnih sposobnosti u bezbednom okruženju punom podrške. Mi ćemo promovisati fizički, psihički, duhovni, društveni, emocionalni, kognitivni i kulturni razvoj dece, kao pitanje od nacionalnog i globalnog prioriteta.
- 15.** Porodica je osnovna jedinica društva i kao takva treba da bude ojačana. Ona ima pravo da prima sveobuhvatnu zaštitu i podršku. Primarnu odgovornost za zaštitu, vaspitanje i razvoj deteta snosi porodica. Sve institucije društva treba da poštuju prava deteta, obezbede njegovu dobrobit i pruže odgovarajuću pomoć roditeljima, porodicama, zakonskim starateljima i negovateljima, da bi deca mogla da rastu i razvijaju se u bezbednom i stabilnom okruženju, u atmosferi punoj radosti, ljubavi i razumevanja, imajući na umu da u različitim kulturnim, društvenim i političkim sistemima postoje različiti oblici porodice.
- 16.** Takođe potvrđujemo činjenicu da veliki broj dece živi bez roditeljskog staranja, kao što su siročad, deca koja žive na ulici, raseljena i deca izbeglice, žrtve trgovine decom, seksualnog i ekonomskog iskorišćavanja i deca u zatvoru. Posebne mere moraju biti preduzete za podršku deci i institucijama, ustanovama i službama koje vode brigu o njima, kao i za razvoj i podsticanje sposobnosti te dece da se sama zaštite.
- 17.** Rešeni smo da unapredimo pristup roditelja, porodica, zakonskih staratelja, negovatelja i same dece širokom spektru informacija i službi za unapređenje opstanka, razvoja, zaštite i participacije deteta.
- 18.** Hronično siromaštvo i dalje je najveća prepreka u zadovoljavanju potreba, zaštiti i unapređenju prava deteta. Protiv njega se mora boriti na svim frontovima, od pružanja osnovnih socijalnih usluga do kreiranja mogućnosti za zapošljavanje, od dostupnosti mikrokredita do ulaganja u infrastrukturu i od rasterećenja dugovanja do obezbeđenja poštene trgovinske prakse. Siromaštvo najteže pogađa decu zato što ugrožava same korene njihovog potencijala za razvoj - fizički i umni rast. Iskorenjivanje siromaštva i smanjivanje razlika, stoga, mora biti glavni cilj razvojnih aktivnosti. Ciljevi i strategije dogovoreni na skorašnjim značajnijim konferencijama Ujedinjenih nacija i na njihovim pratećim aktivnostima, naročito na Milenijumskom samitu, obezbeđuju koristan međunarodni okvir za nacionalne strategije smanjenja siromaštva radi ostvarivanja i zaštite prava deteta i unapređenja dobrobiti dece.

- 19.** Potvrđujemo činjenicu da globalizacija i međuzavisnost otvaraju nove mogućnosti za rast svetske ekonomije, razvoja i podizanja životnog standarda širom sveta kroz trgovinu, investicije i protok kapitala, i kroz napredak tehnologija, uključujući informacionu tehnologiju. Istovremeno, i dalje postoje ozbiljni izazovi, uključujući ozbiljne finansijske krize, nesigurnost, siromaštvo, isključivanje i nejednakost unutar samih zajednica i među njima. Za zemlje u razvoju, naročito one koje su najmanje razvijene, kao i za one čije su ekonomije u tranziciji, još postoje ozbiljne prepreke za bližu integraciju i puno učešće u globalnoj ekonomiji. Ukoliko se dobrobiti društvenog i ekonomskog razvoja ne prošire na sve zemlje, rastući broj ljudi u svim zemljama i čak čitavim regionima ostaće na margini globalne ekonomije. Da bismo prevazišli ove prepreke koje utiču na narode i države, i da bismo ostvarili pun potencijal mogućnosti predstavljenih za dobrobit svih ljudi a naročito dece, moramo delovati odmah. Odlučno smo opredeljeni za otvoreni, ravnopravni, zasnovan na pravilima, predvidljiv i nediskriminativan multilateralni sistem finansija i trgovine. Ulaganje u, između ostalog, obrazovanje i obuku, doprineće u pružanju mogućnosti deci da imaju dobrobiti od dostignuća u informacionoj tehnologiji i tehnologiji komunikacija. Globalizacija nudi mogućnosti i izazove. Zemlje u razvoju i zemlje sa ekonomijom u tranziciji suočene su sa posebnim teškoćama u odnosu na te izazove i mogućnosti. Globalizacija treba da bude u potpunosti inkluzivna i ravnopravna, a velika je potreba za politikom i merama na nacionalnom i internacionalnom nivou, formulisanim i primenjivanim uz puno i efikasno učešće zemalja u razvoju i zemalja sa ekonomijom u tranziciji, koje će im pomoći da efikasno odgovore na te izazove i mogućnosti, dajući visok prioritet dostizanju napretka za decu.
- 20.** Diskriminacija podstiče samoodrživo kolo društvene i ekonomske isključenosti i ugrožava mogućnost dece da se razviju u potpunosti. Daćemo sve od sebe da eliminišemo diskriminaciju dece, bilo da je ona ukorenjena u rasi, boji, polu, jeziku, veri, političkom ili drugom uverenju, nacionalnom, etničkom ili socijalnom poreklu, imovini, smetnjama u razvoju, rođenju ili drugom statusu deteta, roditelja ili zakonskog staratelja.
- 21.** Preduzećemo sve mere za obezbedimo puno i jednako uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući jednak pristup zdravstvenim, obrazovnim i rekreativnim službama za decu sa smetnjama u razvoju i decu sa posebnim potrebama, da bismo obezbedili priznavanje njihovog dostojanstva, unapredili njihovo samopouzdanje i omogućili aktivno učešće u zajednici.
- 22.** Domorodačka deca i deca koja pripadaju manjinama i ugroženim grupama disproporcionalno su ugrožena u mnogim zemljama, što je posledica svih

oblika diskriminacije, uključujući i rasnu diskriminaciju. Sproved ćemo odgovarajuće mere za ukidanje diskriminacije, s ciljem da ovoj deci pružimo posebnu podršku i obezbedimo ravnopravan pristup uslugama.

23. Dostizanje ciljeva, za decu, naročito devojčice, napredovaće ako žene budu u potpunosti uživale sva ljudska prava i osnovne slobode, uključujući pravo na razvoj, ako im je omogućeno da u potpunosti i ravnopravno učestvuju u svim sferama društva i ako su zaštićene i pošteđene od svih oblika nasilja, zlostavljanja i diskriminacije. Rešeni smo da ukinemo sve oblike diskriminacije devojčice kroz čitav njen životni ciklus i da pridamo posebnu pažnju njenim potrebama da bismo unapredili i zaštitili sva njena ljudska prava, uključujući pravo da ne bude izložena prinudi i štetnim postupcima i seksualnom iskorišćavanju. Promovisaćemo ravnopravnost polova i jednak pristup osnovnim društvenim uslugama, kao što su obrazovanje, ishrana, zdravstvena zaštita, uključujući seksualnu i reproduktivnu zdravstvenu zaštitu, vakcinisanje i zaštitu od bolesti koje su glavni uzročnici smrtnosti, i usmeravaćemo pitanja jednakosti polova u glavne tokove svih razvojnih politika i programa.
24. Takođe ističemo da se treba posvetiti i ulozi muškaraca u društvu a koja prolazi kroz promene, kao dečaka, adolescenata i očeva, i izazovima pred dečacima koji odrastaju u današnjem svetu. Unapređivaćemo zajedničku odgovornost oba roditelja u obrazovanju i vaspitanju dece i učinićemo sve napore da obezbedimo da očevi imaju mogućnosti da učestvuju u životu svoje dece.
25. Od ključne je važnosti da nacionalni ciljevi uključe one koji se odnose na smanjivanje razlika, naročito onih koje proističu iz diskriminacije na bazi rase, između devojčica i dečaka, seoske i gradske dece, bogate i siromašne dece i one sa i bez smetnji u razvoju.
26. Veliki broj ekoloških problema i trendova, kao što su globalno zagrevanje, smanjivanje ozonskog omotača, zagađenje vazduha, opasni otpad, izlaganje štetnim hemikalijama i pesticidima, neadekvatni sanitarni uslovi, slaba higijena, neispravna pijaća voda i hrana i neodgovarajući stambeni prostor moraju biti rešeni da bi se obezbedilo zdravlje i dobrobit dece.
27. Odgovarajući stambeni prostor podstiče integraciju porodice, doprinosi društvenoj jednakosti i jača osećanje pripadnosti, bezbednosti i ljudske solidarnosti, što je od ključnog značaja za dobrobit dece. U skladu s tim, daćemo visok prioritet rešavanju nedostatka stambenog prostora i drugim infrastrukturnim potrebama, naročito za decu u marginalizovanim prigradskim i seoskim oblastima.

- 28.** Preduzećemo mere za korišćenje prirodnih bogatstava i zaštitu i očuvanje okoline na održiv način. Radićemo na izmeni neodrživih načina proizvodnje i potrošnje, imajući na umu principe koji, između ostalih, uključuju i princip da, shodno različitom udelu u globalnom i ekološkom uništavanju, države imaju zajedničke, ali izdiferencirane odgovornosti. Pomoći ćemo u obrazovanju sve dece i odraslih za poštovanje prirodnog okruženja radi njihovog zdravlja i dobrobiti.
- 29.** Konvencija o pravima deteta i njeni Fakultativni protokoli sadrže sveobuhvatan skup međunarodnopravnih standarda za zaštitu i dobrobit dece. Takođe priznajemo značaj drugih međunarodnih instrumenata relevantnih za decu. Osnovni principi, od kojih su, između ostalih, najbolji interes deteta, nediskriminacija, participacija i opstanak i razvoj, predstavljaju okvir za naše delovanje u odnosu na decu, uključujući adolescente. Apelujemo na sve zemlje da razmotre, kao prioritetno pitanje, potpisivanje i ratifikaciju ili pristupanje Konvenciji o pravima deteta, njenim Fakultativnim protokolima, kao i Konvencijama 138 i 182 Međunarodne organizacije rada. Apelujemo na države ugovornice da u potpunosti primenjuju svoje ugovorne obaveze i da povuku rezerve koje su u neskladu sa ciljem i svrhom Konvencije, kao i da razmotre reviziju rezervi u cilju njihovog povlačenja.
- 30.** Pozdravljamo stupanje na snagu Fakultativnih protokola uz Konvenciju o pravima deteta o deci u oružanom sukobu i o trgovini decom, dečjoj prostituciji i pornografiji, i apelujemo na države ugovornice da ih primenjuju u potpunosti.
- 31.** Mi, vlade koje učestvuju na specijalnom zasedanju, obavezujemo se da ćemo primenjivati Plan akcije, imajući u vidu mere kao što su:

 - a) uvođenje, po potrebi, delotvornog nacionalnog zakonodavstva, politike i planova akcije i izdvajanje sredstava s ciljem ostvarivanja i zaštite prava i obezbeđivanja dobrobiti dece;
 - b) uspostavljanje ili jačanje nacionalnih tela, kao što su, između ostalih, nezavisni ombudsmani za decu, po potrebi, ili drugih institucija za unapređenje i zaštitu prava deteta;
 - c) razvoj nacionalnih sistema praćenja i evaluacije, radi procene efekta naših aktivnosti u vezi sa decom;
 - d) podsticanje razvoja javne svesti o pravima deteta i razumevanja prava deteta.

Partnerstva i učešće

32. U cilju primene ovog Plana akcije, jaćaćemo partnerstvo sa sledećim akterima, koji će dati jedinstvene doprinose i podržati upotrebu svih puteva za učešće u unapređivanju našeg zajedničkog cilja - dobrobiti dece i unapređenju i zaštiti njihovih prava:

1. da bi odgovorila na izazove života, deci, uključujući adolescente, mora biti omogućeno da uživaju pravo na slobodno izražavanje sopstvenog mišljenja, u skladu sa svojim razvojnim mogućnostima, i da izgrađuju samopoštovanje i stiču znanja i veštine, kao što su one koje se odnose na rešavanje sukoba, donošenje odluka i komunikaciju. Pravo dece, uključujući adolescente, na slobodno izražavanje mišljenja mora biti poštovano i unapređivano, a njihovo mišljenje o svim pitanjima koja ih se tiću mora biti uvažavano, tako što će se mišljenju deteta dati određena težina shodno njegovim godinama i zrelosti. Energija i kreativnost dece i mladih mora se negovati da bi mogli aktivno da učestvuju u oblikovanju svog okruženja, društva i sveta koji će naslediti. Ugroženoj i marginalizovanoj deci, naročito uključujući adolescente, potrebne su posebna pažnja i podrška da im se obezbedi pristup osnovnim uslugama, da izgrade samopoštovanje i pripreme se da preuzmu odgovornost za sopstveni život. Nastojaćemo da razvijamo i primenjujemo programe kojima će se promovisati smisljeno učešće dece i adolescenata u procesima donošenja odluka i u porodici i školi, i na lokalnom i nacionalnom nivou.

2. Roditelji, porodice, zakonski staratelji i negovatelji imaju prevashodnu ulogu i odgovornost za dobrobit deteta i moraju imati podršku pri ispunjavanju odgovornosti podizanja deteta. U vezi s tim, sve naše politike i programi treba da promovišu zajedničku odgovornost roditelja, porodice, zakonskih staratelja, negovatelja i društva u celini.

3. Lokalne vlade i vlasti mogu da obezbede to da deca budu u središtu planova za razvoj putem, između ostalog, jaćanja partnerstva na svim nivoima. Jaćajući tekuće inicijative, kao što su zajednice pogodne za život deteta i gradovi bez sirotinjskih naselja, gradonaćelnici i lokalni lideri mogu znaćajno da poboljšaju život dece.

4. Članovi parlamenata ili predstavnici pravosudnog sistema glavni su akteri u primeni ovog plana akcije, čiji će uspeh zahtevati od njih da promovišu podizanje svesti, usvoje neophodne zakone, obezbede i doznaće finansijska sredstva potrebna za tu namenu i prate njihovo delotvorno korišćenje.

5. Nevladine organizacije i organizacije u lokalnoj zajednici dobiće podršku za svoj rad a, po potrebi, ustanoviće se mehanizmi za omogućavanje učešća civilnog društva u pitanjima koja se odnose na decu. Akteri civilnog društva imaju posebnu ulogu u promociji i podršci pozitivnom ponašanju i stvaranju okruženja pogodnog za dobrobit dece.
6. Privatni sektor i preduzeća treba da daju poseban doprinos, od toga da prihvate i pridržavaju se prakse koja demonstrira društvenu odgovornost, do obezbeđivanja sredstava, uključujući inovativne izvore finansiranja i projekte za unapređenje zajednice, kao što su mikrokrediti, od kojih će dobrobit imati deca.
7. Verske, duhovne, kulturne i domorodačke vođe, sa svojim ogromnim uticajem, imaju ključnu ulogu kao akteri u prvim redovima koji će pomoći u pretvaranju ciljeva i zadataka ovog Plana akcije u prioritete za svoje zajednice i u mobilisanju i nadahnjivanju ljudi da pokrenu akcije u korist dece.
8. Sredstva javnog informisanja i njihove organizacije treba da odigraju ključnu ulogu u podizanju svesti o stanju dece i izazovima s kojima su suočena; oni treba i da imaju aktivniju ulogu u informisanju dece, roditelja, porodica i javnosti o inicijativama za zaštitu i unapređenje prava deteta, kao i da doprinesu obrazovnim programima za decu. S tim u vezi, sredstva javnog informisanja treba da budu svesna svog uticaja na decu.
9. Regionalne i međunarodne organizacije, naročito sva tela Ujedinjenih nacija, kao i Breton Vuds institucije i druge multilateralne agencije, treba da se podstiču da saraduju i odigraju ključnu ulogu u ubrzanju i postizanju napretka za decu.
10. Ljudi koji neposredno rade sa decom imaju veliku odgovornost. Važno je unaprediti njihov status, moral i stručnost.

B. Ciljevi, strategije i delovanje

- 33.** Posle Svetskog samita za decu, mnogi ciljevi i zadaci od važnosti za decu podržani su na velikim samitima i konferencijama Ujedinjenih nacija, kao i pri procesima razmatranja napretka. Odlučno potvrđujemo svoju posvećenost ostvarivanju ovih ciljeva i zadataka, i tome da ćemo ovoj i budućim generacijama ponuditi mogućnosti kojih su njihovi roditelji bili lišeni. Kao korak dalje ka postavljanju čvrstih temelja za ispunjenje zadataka međunarodnog razvoja do 2015. godine i ciljeva Milenijumskog samita, rešeni smo da ostvarimo neispunjene ciljeve i zadatke, kao i dosledan niz međuciljeva i polazišta tokom ove decenije (2000-2010. godine) u sledećim prioriternim oblastima delovanja.
- 34.** Uzmajući u obzir najbolje interese deteta, posvećujemo se primeni sledećih ciljeva, strategija i aktivnosti uz odgovarajuća prilagođavanja specifičnim situacijama u svakoj zemlji i raznorodnim situacijama i okolnostima u različitim regionima i zemljama širom sveta.

1. Unapređenje zdravog života

- 35.** Kao posledica siromaštva i nedostupnih osnovnih socijalnih usluga, svake godine više od deset miliona dece ispod pet godina starosti, od kojih skoro polovina u neonatalnom periodu, umire od neuhranjenosti i bolesti koje se mogu sprečiti. Komplikacije u trudnoći i pri porođaju, anemija i neuhranjenost majki ubijaju svake godine pola miliona žena i adolescentkinja, a po mnogo više njih imaju štetne i trajne posledice. Više od milijarde ljudi nema ispravnu vodu za piće, 150 miliona dece ispod pet godina je neuhranjeno, a za više od dve milijarde ljudi nedostupni su odgovarajući sanitarni uslovi.
- 36.** Odlučni smo u nastojanju da prekinemo višegeneracijski ciklus neuhranjenosti i slabog zdravlja, tako što ćemo omogućiti bezbedan i zdrav početak života za svako dete, obezbediti pristup efikasnim, ravnopravnim, trajnim i održivim sistemima primarne zdravstvene zaštite u svim zajednicama, omogućiti pristup informativnim službama i službama upućivanja, obezbediti odgovarajuće službe vodovoda i kanalizacije i promovisati zdrav život kod dece i adolescenata. U tom smislu, rešeni smo da dostignemo sledeće ciljeve, u skladu sa rezultatima skorašnjih konferencija i samita Ujedinjenih nacija i specijalnih zasedanja Generalne skupštine, sadržanim u njihovim izveštajima:

(a) smanjivanje smrtnosti odojčadi i dece mlađe od pet godina za najmanje jednu trećinu, s ciljem da se do 2015. godine ona umanjuje za dve trećine;

(b) smanjivanje smrtnosti majki za najmanje jednu trećinu, s ciljem da se do 2015. godine ona umanjuje za tri četvrtine;

(c) smanjenje neuhranjenosti dece ispod pet godina starosti za najmanje jednu trećinu, s posebnom pažnjom posvećenom deci ispod dve godine starosti, i smanjenje učestalosti male težine odojčadi pri rođenju, za najmanje jednu trećinu sadašnje učestalosti;

(d) smanjenje broja domaćinstava koja nemaju higijenske sanitarne uslove i bezbednu pijaću vodu po dostupnoj ceni za najmanje jednu trećinu;

(e) razvoj i primena nacionalne razvojne politike za rano detinjstvo i programa koji će obezbediti unapređenje dečjeg fizičkog, društvenog, emocionalnog, duhovnog i kognitivnog razvoja;

(f) razvoj i primena nacionalne zdravstvene politike i programa za adolescente, uključujući ciljeve i indikatore, u cilju promocije njihovog fizičkog i mentalnog zdravlja;

(g) zaštita reproduktivnog zdravlja za sve pojedince odgovarajućeg uzrasta, dostupna kroz sistem primarne zdravstvene zaštite što je moguće pre a najkasnije do 2015. godine;

37. Da bismo ostvarili ove ciljeve i zadatke, uzimajući u obzir najbolje interese deteta, usklađene sa nacionalnim zakonima, verskim i etičkim vrednostima i kulturnim miljeom njihovih naroda, a u skladu sa svim ljudskim pravima i osnovnim slobodama, sprovedemo sledeće strategije i aktivnosti:

1. Nastojaćemo da smanjenje oboljenja i smrtnosti majki i odojčadi postane prioritet u zdravstvenom sektoru i da žene, naročito maloletne trudnice, imaju slobodan pristup, po dostupnoj ceni, neophodnoj akušerskoj nezi, tehnički i kadrovski dobro opremljenim porodijskim zdravstvenim službama, stručnu pomoć pri porođaju, hitnu akušersku službu, efikasnu službu upućivanja i transporta do viših nivoa nege kada je to potrebno, postpartalnu negu i planiranje porodice da bi se, između ostalog, promovisalo bezbedno materinstvo.

2. Obezbediti pristup adekvatnim, jednostavnim i visokokvalitetnim zdravstvenim službama, obrazovanju i informacijama za svu decu.

3. Raditi efikasno na promociji zdravog života kod svih osoba odgovarajućih godina, uključujući reproduktivno i seksualno zdravlje, u skladu sa obavezama

i rezultatima skorašnjih konferencija i samita Ujedinjenih nacija, uključujući Svetski samit za decu, Konferenciju Ujedinjenih nacija o čovekovoj okolini i razvoju, Međunarodnu konferenciju o stanovništvu i razvoju, Svetski samit za društveni razvoj i Četvrtu svetsku konferenciju o ženama, kao i njihove petogodišnje preglede napretka i izveštaje.

4. Unaprediti zdravlje i opstanak i smanjiti razlike između i unutar razvijenih zemalja i zemalja u razvoju što je moguće pre, sa posebnim osvrtnom na eliminisanje učestale previsoke a predupredive smrtnosti novorođenih devojčica i dece.

5. Štititi, unapređivati i podržavati isključivo dojenje odojčadi do šestog meseca i nastavak dojenja, uz bezbedno, odgovarajuće i adekvatno dohranjivanje do dve godine starosti i više. Obezbedićemo savetovanje o ishrani odojčadi za majke koje žive sa HIV/sidom, da bi bile u mogućnosti da donose slobodne i informisane odluke.

6. Poseban naglasak mora biti stavljen na roditeljsku i postnatalnu negu, neophodnu akušersku negu i negu odojčadi, naročito za one koji žive u oblastima gde takve službe nisu dostupne.

7. Obezbediti potpunu imunizaciju dece ispod jedne godine starosti do 90 odsto na nacionalnom nivou, sa najmanjom pokrivenosti od 80 odsto u svakoj oblasti ili odgovarajućoj administrativnoj jedinici; smanjićemo smrtnost kao posledicu malih boginja na polovinu do 2005. godine; eliminišaćemo tetanus kod majki i odojčadi do 2005. godine; i proširićemo dobrobit novih i usavršenih vakcina i drugih preventivnih zdravstvenih intervencija za decu u svim zemljama.

8. Potvrditi iskorenjenost dečje paralize u čitavom svetu do 2005. godine.

9. Iskoreniti drakunkulijazu.

10. Jačati razvoj u ranom detinjstvu pružanjem odgovarajućih usluga i podrške roditeljima, uključujući roditelje sa posebnim potrebama, porodicama, zakonskim starateljima i negovateljima, naročito tokom trudnoće, rođenja, po rođenju i u ranom detinjstvu, da bismo obezbedili fizički, psihički, socijalni, duhovni i kognitivni razvoj deteta.

11. Intenzivirati dokazane i ekonomične akcije za borbu protiv bolesti i neuhranjenosti koje su glavni uzrok smrtnosti i oboljenja dece, uključujući

smanjenje smrtnosti usled akutnih respiratornih infekcija na trećinu, smanjenje smrtnosti kao posledice dijareje kod dece ispod pet godina starosti na polovinu, smanjenje smrtnosti od tuberkuloze i rasprostranjenost tuberkuloze na polovinu i smanjenje učestalosti parazita u organima za varenje, kolere, polnih bolesti, HIV/sida i svih vrsta hepatitisa i obezbediti da efikasne mere budu na raspolaganju i dostupne po ceni, naročito u visoko marginalizovanim područjima ili među marginalizovanim stanovništvom.

12. Za polovinu umanjiti bolesti koje su povezane sa malarijom i osigurati da 60 odsto ljudi koje ugrožava malarija, naročto deca i žene, spavaju pod mrežama zaštićenim insekticidima.

13. Unaprediti ishranu majki i dece, uključujući adolescente, putem bezbedne ishrane u domaćinstvima, pristupa osnovnim socijalnim uslugama i adekvatnom praksom u nezi.

14. Pružati podršku stanovništvu i zemljama koje su pogođene glađu i ozbiljnim nedostatkom hrane.

15. Jačati zdravstvene sisteme i sisteme obrazovanja i proširiti sisteme socijalne zaštite da bi se omogućio bolji pristup sveobuhvatnom i efikasnom zdravstvu, ishrani i nezi deteta za porodice, zajednice, škole i ustanove primarne zdravstvene zaštite, uključujući agilnu brigu o marginalizovanim dečacima i devojčicama.

16. Smanjiti povrede dece kao posledice nesrećnih slučajeva ili drugih uzroka, kroz razvoj i primenu preventivnih mera.

17. Deci sa smetnjama u razvoju i deci sa posebnim potrebama obezbediti efikasan pristup sveobuhvatnim uslugama, uključujući rehabilitaciju i zdravstvenu zaštitu i promovisati porodičnu negu i odgovarajuće sisteme podrške za roditelje, porodice, zakonske staratelje i negovatelje ove dece.

18. Pružiti posebnu pomoć deci koja pate od mentalnih oboljenja i psihičkih poremećaja.

19. Unapređivati fizičko, mentalno i emocionalno zdravlje kod dece, uključujući adolescente, kroz igru, sport, rekreaciju, umetničko i kulturno izražavanje.

20. Razvijati i primenjivati politiku i programe namenjene deci, uključujući adolescente, s ciljem prevencije upotrebe narkotika, psihotropnih supstanci i

inhalanata, sem u medicinske svrhe, i s ciljem smanjenja štetnih posledica njihove zloupotrebe i pružanja podrške preventivnoj politici i programima, naročito protiv duvana i alkohola.

21. Razvijati politiku i programe namenjene deci, uključujući adolescente, za smanjenje stope nasilja i samoubistava.

22. Ostvariti održivu eliminaciju poremećaja izazvanih nedostatkom joda do 2005. godine i nedostatkom vitamina A do 2010. godine; za trećinu umanjiti rasprostranjenost anemije, uključujući nedostatak gvožđa, do 2010. godine; i ubrzati napredak ka smanjenju ostalih nedostataka mikronutrijenata kroz raznolikost ishrane, obogaćivanje hrane i dodataka ishrani.

23. U nastojanju da se u čitavom svetu obezbedi pristup čistoj vodi i adekvatnim sanitarnim uslovima, obratiti više pažnje na jačanje kapaciteta porodica i zajednica za korišćenje postojećih sistema i promociju promena u ponašanju kroz obrazovanje o zdravlju i higijeni, uključujući ga u nastavni program.

24. Ispraviti sve neujednačenosti u zdravlju i dostupnosti osnovnih socijalnih usluga, uključujući usluge zdravstvene zaštite, za domorodačku decu i decu pripadnike manjina.

25. Razvijati zakonodavnu politiku i programe, po potrebi, na nacionalnom nivou i jačati međunarodnu saradnju u cilju sprečavanja, između ostalog, izloženosti dece štetnim ekološkim zagađenjima u vazduhu, vodi, tlu i hrani.

2. Obezbeđivanje kvalitetnog obrazovanja

38. Obrazovanje je pravo čoveka i ključni faktor u umanjenju siromaštva i dečjeg rada i promociji demokratije, mira, tolerancije i razvoja. Ipak, više od stotinu miliona dece osnovnoškolskog uzrasta, od kojih su većina devojčice, nije upisano u škole. Više miliona druge dece podučavaju neobučeni i slabo plaćeni nastavnici, u pretrpanim, nezdravim i slabo opremljenim učionicama. A jedna trećina sve dece ne završi petogodišnje školovanje, što je minimum za osnovnu pismenost.
39. Kao što je dogovoreno na Svetskom forumu za obrazovanje u Dakaru, gde je potvrđena mandatna uloga UNESKO-a u koordinaciji partnera u *Obrazovanju za sve* i u očuvanju njihovog zajedničkog impulsa tokom procesa obezbeđivanja osnovnog obrazovanja, mi ćemo dati visok prioritet nastojanju

da se do 2015. godine obezbedi da sva deca imaju pristup i da završe osnovno obrazovanje koje je besplatno, obavezno i kvalitetno. Takođe nam je cilj progresivno obezbeđivanje srednjeg obrazovanja. Kao korak ka ovim ciljevima, rešeni smo da ostvarimo sledeće zadatke:

(a) proširiti i unaprediti sveobuhvatnu negu i obrazovanje u ranom detinjstvu za devojčice i dečake, naročito za najugroženiju i nepovlašćenu decu;

(b) smanjiti broj dece osnovnoškolskog uzrasta koja ne pohađaju školu za 50 odsto i povećati ukupan broj dece upisane u osnovne škole i one koja učestvuju u alternativnim, kvalitetnim programima osnovnog obrazovanja za najmanje 90 odsto do 2010. godine;

(c) ukinuti razlike u polovima u osnovnom i srednjem obrazovanju do 2010. godine i ostvariti ravnopravnost polova u obrazovanju do 2015. godine, sa posebnim ciljem da se devojčicama obezbedi neometen pristup i postizanje uspeha u kvalitetnom obrazovanju;

(d) unaprediti sve aspekte kvaliteta obrazovanja s ciljem da deca i mladi ljudi dostignu priznate i merljive rezultate učenja, naročito u matematičkoj i jezičkoj pismenosti i osnovnim životnim veštinama;

(e) obezbediti da obrazovne potrebe svih mladih ljudi budu zadovoljene kroz dostupnost odgovarajućih programa za učenje i životne veštine;

(f) ostvariti povećanje nivoa pismenosti odraslih, naročito žena, od 50 odsto do 2015. godine;

40. Da bismo ostvarili ove ciljeve i zadatke, primenićemo sledeće strategije i akcije:

1. Razvoj i primena posebnih strategija da bi se obezbedila dostupnost školovanja svoj deci i adolescentima i obrazovanje koje je finansijski dostupno za sve porodice.

2. Promocija inovativnih programa koji podstiču škole i zajednice da aktivnije traže decu koja su napustila školovanje ili koja ne pohađaju školu i ne uče, naročito devojčice i decu koja rade, decu sa posebnim potrebama i decu sa smetnjama u razvoju, i da im pomognu da se upišu, pohađaju i uspešno završe obrazovanje, a koji uključuju vlade, porodice, zajednice i nevladine organizacije kao partnere u obrazovnom procesu. Treba obezbediti posebne

mere za prevenciju i smanjenje učestalosti napuštanja školovanja usled, između ostalog, zapošljavanja.

3. Premošćavanje podela između formalnog i neformalnog obrazovanja, uzimajući u obzir potrebu da se obezbedi dobar kvalitet obrazovnih usluga, uključujući kompetentnost onih koji ih pružaju, i priznavanje da neformalno obrazovanje i alternativni pristupi omogućavaju sticanje korisnih iskustava. Takođe, razvijati komplementarnost ova dva sistema.

4. Obezbediti da svi osnovni obrazovni programi budu dostupni i inkluzivni i da odgovaraju deci sa posebnim obrazovnim potrebama i dece sa raznim oblicima smetnji u razvoju.

5. Postarati se da domorodačka deca i deca pripadnici manjina imaju pristup kvalitetnom obrazovanju na istoj osnovi kao druga deca. Mora se nastojati da se ovo obrazovanje obezbedi na takav način koji poštuje njihovo nasleđe. Takođe se mora nastojati da se domorodačkoj deci i deci koja pripadaju manjinama tokom obrazovanja pruže mogućnosti da steknu razumevanje svog kulturnog identiteta i očuvaju ga, uključujući značajne aspekte kao što su jezik i vrednosti.

6. Razvoj i primena posebnih strategija za unapređenje kvaliteta obrazovanja i zadovoljenje obrazovnih potreba sve dece.

7. Stvoriti, zajedno sa decom, okruženje za učenje prilagođeno deci, u kom se ona osećaju bezbedno, gde su zaštićena od zlostavljanja, nasilja i diskriminacije i gde su zdrava i imaju podstrek za učenje. Postarati se za to da obrazovni programi i materijali u potpunosti odslikavaju promociju i zaštitu ljudskih prava i vrednosti mira, tolerancije i jednakosti polova, koristeći sve mogućnosti prikazane na *Međunarodnoj deceniji za kulturu mira i nenasilja za decu sveta (2001 - 2010. godine)*.

8. Jačanje nege i obrazovanja u ranom detinjstvu kroz pružanje usluga, razvoj i podršku programima usmerenim na porodice, zakonske staratelje, negovateljke i zajednice.

9. Pružiti adolescentima mogućnosti za obrazovanje i obuku, koje će im pomoći u osposobljavanju za samostalno izdržavanje.

10. U odgovarajućim slučajevima osmišljavati i primenjivati programe koji omogućavaju trudnim adolescentkinjama i adolescentnim majkama da nastave školovanje.

11. Podsticati kontinuiran razvoj i primenu programa za decu, uključujući adolescente, naročito u školama, usmerenih na sprečavanje/odvraćanje od upotrebe duvana i alkohola; otkrivanje, suzbijanje i prevenciju trgovine i upotrebe narkotika i psihotropnih supstanci, sem u medicinske svrhe, kroz, između ostalog, promociju informativnih kampanja sredstava javnog informisanja o njihovim štetnim posledicama kao i opasnostima od sticanja zavisnosti i kroz preduzimanje potrebnih akcija za rešavanje izvornih uzroka.

12. Promocija inovativnih programa koji će podsticati porodice sa niskim prihodima, a koje imaju decu školskog uzrasta, da povećaju broj devojčica i dečaka koji su upisani u školu i koji je pohađaju i da se obezbedi da ne moraju da rade na način koji bi im ometao školovanje.

13. Razvoj i primena posebnih programa koji su usmereni na ukidanje razlike u polovima pri upisu u škole i predrasuda prema polu i stereotipima u obrazovnom sistemu, nastavnom planu i materijalima, bilo da potiču od diskriminativne prakse, društvenih ili kulturnih stavova, ili pravnih i ekonomskih okolnosti.

14. Unapređenje položaja, morala, obuke i stručnosti nastavnika i vaspitača dece u ranom detinjstvu, uz obezbeđenje odgovarajuće nadoknade za rad i mogućnosti i podstreka za razvoj.

15. Razvoj takvih sistema upravljanja i rukovođenja u obrazovanju, koji imaju sluha za potrebe i koji su participativni i odgovorni, na nivou škole, zajednice i na nacionalnom nivou.

16. Zadovoljiti posebne obrazovne potrebe kod dece pogođene krizom, tako da obrazovanje bude obezbeđeno tokom i posle krize i sprovoditi obrazovne programe radi promocije kulture mira, na načine koji pomažu u prevenciji nasilja i konflikata i koji promovišu rehabilitaciju žrtvi.

17. Obezbediti dostupne mogućnosti i uslove za rekreaciju i sport u školama i zajednicama.

18. Iskoristiti brz razvoj tehnologije informacija i komunikacija za podršku obrazovanju po pristupačnoj ceni, uključujući otvoreno obrazovanje i obrazovanje na daljinu, uz smanjenje nejednakosti u dostupnosti i kvalitetu.

19. Razviti strategije u cilju smanjenja uticaja HIV/side na obrazovne sisteme, škole, učenike i nastavu.

3. Zaštita od zlostavljanja, iskorišćavanja i nasilja

41. Stotine miliona dece stradaju i umiru u ratu, od nasilja, iskorišćavanja, zanemarivanja i svih oblika zlostavljanja i diskriminacije. Širom sveta deca žive pod veoma teškim okolnostima: trajno su onesposobljena ili teško povređena u oružanom sukobu, raseljena ili proterana iz svoje zemlje kao izbeglice, žrtve su prirodnih katastrofa ili katastrofa koje je izazvao čovek, uključujući stradanja od izloženosti radijaciji i opasnim hemikalijama, žive kao deca radnika migranata i drugih društveno ugroženih grupa, žrtve su rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i netolerancije.

Trgovina, šverc, fizičko i seksualno iskorišćavanje i otmica, kao i ekonomsko iskorišćavanje dece, štaviše, u najtežim oblicima, svakodnevna su stvarnost za decu u svim delovima sveta, dok su porodično nasilje i seksualno nasilje nad ženama i decom i dalje ozbiljni problemi.

U nekoliko zemalja ima društvenih i humanitarnih posledica ekonomskih sankcija po civilno stanovništvo, posebno žene i decu.

42. U nekim zemljama, na stanje dece nepovoljno utiču jednostrane mere koje nisu u skladu sa međunarodnim pravom i Poveljom Ujedinjenih nacija, a koje stvaraju prepreke za trgovinske odnose među državama, ometaju puno ostvarivanje društvenog i ekonomskog razvoja i ugrožavaju dobrobit stanovništva u tim zemljama, sa posledicama naročito po žene i decu, uključujući adolescente.
43. Deca imaju pravo da budu zaštićena od svih oblika zlostavljanja, zanemarivanja, iskorišćavanja i nasilja. Društva moraju da ukinu sve oblike nasilja nad decom. Shodno tome, rešeni smo da:

(a) zaštitimo decu od svih oblika zlostavljanja, zanemarivanja, iskorišćavanja i nasilja;

(b) zaštitimo decu od posledica oružanog sukoba i obezbedimo usklađenost sa međunarodnim humanitarnim pravom i pravom ljudskih prava;

(c) zaštitimo decu od svih oblika seksualnog iskorišćavanja, uključujući pedofiliju, trgovinu decom i otmicu;

(d) preduzmemo hitne i delotvorne mere za eliminaciju najtežih oblika dečjeg rada, koji su definisani u Konvenciji 182 Međunarodne organizacije rada, i

razradimo i primenimo strategije za eliminaciju dečjeg rada koji je u suprotnosti sa prihvaćenim međunarodnim standardima;

(e) unapredimo stanje miliona dece koja žive pod izuzetno teškom okolnostima.

44. Da bismo ostvarili ove ciljeve, sprovedaćemo sledeće strategije i akcije:

Opšta zaštita

1. Razvijati sisteme koji obezbeđuju registraciju svakog deteta na rođenju ili ubrzo nakon rođenja i obezbeđuju mu ostvarenje prava na ime i na sticanje državljanstva, u skladu sa nacionalnim zakonima i relevantnim međunarodnim instrumentima.
2. Podsticati sve zemlje da usvoje i sprovedu zakone i unaprede primenu politike i programa za zaštitu dece od svih oblika nasilja, zanemarivanja, zlostavljanja i iskorišćavanja, u porodici, školi ili nekoj drugoj instituciji, na radnom mestu ili u zajednici.
3. Usvojiti posebne mere za ukidanje diskriminacije nad decom na osnovu rase, boje, pola, jezika, vere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog, etničkog ili društvenog porekla, imovine, smetnji u razvoju, rođenja ili drugog statusa i obezbediti im ravnopravan pristup obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i osnovnim socijalnim uslugama.
4. Ukinuti nekažnjivost za sva krivična dela protiv dece, tako što će se izvršioци izvesti pred lice pravde i javnim obznanjivanjem kazni za takva krivična dela.
5. Preduzeti korake u cilju izbegavanja i uzdržavanja od svake unilateralne mere koja nije u skladu sa međunarodnim pravom i Poveljom Ujedinjenih nacija a koja ometa puno ostvarenje ekonomskog i društvenog razvoja stanovništva u tim zemljama, naročito dece i žena, i koja ugrožava njihovu dobrobit i stvara prepreke za puno uživanje njihovih prava, uključujući pravo svih ljudi na životni standard adekvatan za njihovo zdravlje i dobrobit, pravo na ishranu, zdravstvenu zaštitu i neophodne socijalne usluge. Obezbediti da hrana i lekovi ne budu korišćeni kao sredstva za politički pritisak.
6. Podizati svest o nezakonitosti i štetnim posledicama izostavljanja zaštite dece od nasilja, zlostavljanja i iskorišćavanja.

7. Promovisati uspostavljanje preventivnih službi i službi podrške i nege, kao i pravosudnih sistema posebno namenjenih deci, koji imaju u vidu principe restorativne pravde i koji u potpunosti štite prava deteta i obezbeđuju posebno obučeno osoblje koje promoviše reintegraciju dece u društvo.
8. Zaštititi decu od torture i drugih okrutnih, nečovečnih i ponižavajućih postupaka ili kazni. Apelovati na vlade svih država, naročito onih u kojima smrtna kazna još nije ukinuta, da ispune obaveze preuzete pod relevantnim odredbama instrumenata međunarodnog prava, posebno uključujući članove 37 i 40 Konvencije o pravima deteta i članove 6 i 14 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.
9. Ukinuti štetne tradicije ili običaje, kao što su rani i nametnuti brak i sakaćenje ženskih genitalija, a koje krše prava dece i žena.
10. Uspostaviti mehanizme za posebnu zaštitu i pomoć deci bez primarnih staratelja.
11. Usvojiti i primenjivati politiku za prevenciju, zaštitu, rehabilitaciju i reintegraciju dece koja žive u nepovoljnim društvenim uslovima i koja su ugrožena, uključujući siročad, napuštenu decu, decu radnika migranata, decu koja rade i/ili žive na ulici i decu koja žive u teškom siromaštvu i obezbediti im pristup obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i socijalnim uslugama po potrebi.
12. Zaštititi decu od takvih usvojenja i hraniteljstava, koja su ilegalna, kojima se deca iskorišćavaju i koja nisu u najboljem interesu deteta.
13. Posvetiti se radu na slučajevima međunarodne otmice dece od strane jednog od roditelja.
14. Spečiti i boriti se protiv upotrebe dece, uključujući adolescente, u ilegalnoj proizvodnji i trgovini narkoticima i psihotropnim supstancama.
15. Promovisati sveobuhvatne programe za sprečavanje upotrebe dece, uključujući adolescente, u proizvodnji i trgovini narkoticima i psihotropnim supstancama.

16. Učiniti odgovarajuće lečenje i rehabilitaciju dostupnim za decu, uključujući adolescente, zavisnike od narkotika, psihotropnih supstanci, inhalanata i alkohola.
17. Obezbediti zaštitu i pomoć izbeglim i interno raseljenim licima, od kojih su većina žene i deca, u skladu s međunarodnim pravom, uključujući međunarodno humanitarno pravo.
18. Obezbediti da deca pogođena prirodnim katastrofama dobiju pravovremenu i efikasnu humanitarnu pomoć, tako što ćemo se posvetiti boljem planiranju koje predviđa postojanje rezervi i spremnost za hitne slučajeve, i da ona dobiju svu moguću pomoć i zaštitu kako bi se što pre vratila normalnom životu.
19. Podsticati mere za zaštitu dece od nasilnih i štetnih internet prezentacija i kompjuterskih programa i igara koje utiču negativno na psihički razvoj dece, imajući u vidu odgovornosti porodice, roditelja, zakonskih staratelja i negovatelja.

Zaštita od oružanog sukoba

20. Jačati zaštitu dece pogođene oružanim sukobom i usvojiti delotvorne mere za zaštitu dece pod stranom okupacijom.
21. Obezbediti da pitanja koja se tiču prava i zaštite dece budu u potpunosti zastupljena u planovima mirovnih procesa i ugovora koji proističu iz njih i da su, po potrebi, sastavni deo mirovnih operacija i mirotvornih programa Ujedinjenih nacija i da deca učestvuju, kada je to moguće, u ovim procesima.
22. Ukinuti regrutaciju i upotrebu dece u oružanom sukobu, koje se kose sa međunarodnim pravom, obezbediti njihovu demobilizaciju i efikasno razoružanje i primenjivati efikasne mere za njihovu rehabilitaciju, fizički i psihički oporavak i reintegraciju u društvo.
23. Ukinuti nekažnjivost, krivično goniti one koji su odgovorni za genocid, zločine protiv čovečnosti i ratne zločine i, kada je to moguće, izuzeti ove zločine iz amnestije i relevantnog zakonodavstva i obezbediti da se, pri svakom uspostavljanju post-konfliktnih mehanizama za traženje istine i pravde, rešavaju teške zloupotrebe dece i obezbede odgovarajući postupci senzitivni za pitanja dece.

24. Preduzeti konkretne akcije protiv svih oblika terorizma koji stvaraju ozbiljne prepreke za razvoj i dobrobit deteta.
25. Obezbediti odgovarajuću obuku i obrazovanje o pravima i zaštiti deteta kao i o međunarodnom humanitarnom pravu za sve civilno, vojno i policijsko osoblje koje učestvuje u mirovnim operacijama.
26. Zaustaviti ilegalni promet malog oružja i lakog naoružanja i zaštititi decu od antipersonalnih mina, neeksplozivnih municija i druge ratne opreme od koje ona stradaju i obezbediti pomoć deci žrtvama tokom i posle oružanog sukoba.
27. Biti odlučan u jačanju međunarodne saradnje, uključujući zajedničko snošenje tereta humanitarne pomoći i njene koordinacije za zemlje koje su primile izbeglice i pomoći svim izbeglicama i raseljenim licima, uključujući decu i njihove porodice, da se dobrovoljno vrate u svoje domove, u bezbednosti i dostojanstvu i da se neometano reintegrišu u svoja društva.
28. Kroz neophodnu međunarodnu saradnju, razvijati i primenjivati politiku i programe za zaštitu, brigu i dobrobit dece izbeglica i dece koja traže azil, i za obezbeđivanje osnovnih socijalnih usluga, koje, pored zdravstvene zaštite i ishrane, uključuju pristup obrazovanju.
29. Dati prioritet programima za nalaženje i spajanje porodica i nastaviti s praćenjem organizacije brige o deci bez pratnje i/ili deci razdvojenoj od roditelja u izbeglištvu ili raseljenoj deci.
30. Redovno procenjivati i pratiti uticaj sankcija na decu i preduzimati hitne i delotvorne mere u skladu s međunarodnim pravom u pogledu ublažavanja negativnog uticaja ekonomskih sankcija na žene i decu.
31. Preduzeti sve neophodne mere za zaštitu dece od toga da budu uzimana za taoce.
32. Razviti posebne strategije za zaštitu i zadovoljenje posebnih potreba i ranjivosti svojstvenih devojčicama pogođenim oružanim sukobom.

Suzbijanje dečjeg rada

33. Preduzeti neposredne i delotvorne mere u cilju zabrane i ukidanja najtežih oblika dečjeg rada, kao pitanja nužnosti. Obezbediti rehabilitaciju i društvenu integraciju dece koja su izbačena od najtežih oblika dečjeg rada putem, između ostalog, obezbeđivanja pristupa besplatnom osnovnom obrazovanju i, kada je to moguće i odgovarajuće, zanatskoj obuci.
34. Preduzeti odgovarajuće korake u međusobnoj pomoći u ukidanju najtežih oblika dečjeg rada kroz pojačanu međunarodnu saradnju i/ili pomoć koja obuhvata podršku socijalnom i ekonomskom razvoju, programe za iskorenjivanje siromaštva i univerzalno obrazovanje.
35. Razraditi i primenjivati strategije za zaštitu dece od ekonomskog iskorišćavanja i od bilo kog posla koji je opasan ili koji bi mogao da ometa školovanje deteta ili je štetan po zdravlje deteta ili njegovog fizičkog, mentalnog, duhovnog, moralnog i socijalnog razvoja.
36. U tom kontekstu, zaštititi decu od svih oblika ekonomskog iskorišćavanja mobilisanjem nacionalnih partnerstava i međunarodne saradnje i unaprediti stanje dece kroz, između ostalog, obezbeđivanje besplatnog osnovnog obrazovanja, zanatske obuke i integracije dece koja rade u obrazovni sistem na svaki mogući način i podsticati podršku socijalnoj i ekonomskoj politici usmerenoj na iskorenjivanje siromaštva i obezbeđivanje zaposlenja i mogućnosti za sticanje zarade porodicama, naročito ženama.
37. Promovisati međunarodnu saradnju u cilju pomoći zemljama u razvoju, na njihov zahtev, pri rešavanju problema dečjeg rada i njegovih najdubljih uzroka, između ostalog, kroz socijalnu i ekonomsku politiku usmerenu na iskorenjivanje siromaštva, naglašavajući da standarde rada ne treba koristiti u svrhe protekcionističke trgovine.
38. Jačati prikupljanje i analizu podataka o dečjem radu.
39. Usmeravati aktivnosti vezane za dečji rad u nacionalna nastojanja za iskorenjivanje siromaštva i razvoj, naročito u politici i programima u oblasti zdravstva, obrazovanja, zapošljavanja i socijalne zaštite.

Ukidanje trgovine decom i seksualnog iskorišćavanja dece

40. Preduzeti hitne zajedničke nacionalne i međunarodne akcije u cilju zaustavljanja prodaje dece i njihovih organa, seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja, uključujući upotrebu dece u pornografiji, prostituciji i pedofiliji i u cilju suzbijanja postojećih tržišta.
41. Podizati svest o nezakonitosti i štetnim posledicama seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja, uključujući i onu putem Interneta, i trgovine decom.
42. Pridobiti podršku privatnog sektora, uključujući industriju turizma i sredstva javnog informisanja, za kampanju protiv seksualnog iskorišćavanja i trgovine decom.
43. Identifikovati i posvetiti se rešavanju osnovnih uzroka i suštinskih faktora, uključujući spoljašnje faktore, koji dovode do seksualnog iskorišćavanja i trgovine decom i primeniti preventivne strategije protiv seksualnog iskorišćavanja i trgovine decom.
44. Pružiti bezbednost, zaštitu i sigurnost žrtvama trgovine i seksualnog iskorišćavanja, i pomoć i usluge koji im omogućavaju oporavak i društvenu reintegraciju.
45. Preduzeti neophodne akcije na svim nivoima, po potrebi, za inkriminaciju i efikasno kažnjavanje, shodno svim relevantnim i primenljivim međunarodnim instrumentima, svih oblika seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja dece, uključujući one u porodici ili u komercijalne svrhe, dečju prostituciju, pedofiliju, dečju pornografiju, turizam radi seksa sa decom, trgovinu, prodaju dece i njihovih organa, učestvovanje u prinudnom dečjem radu i bilo kom drugom obliku iskorišćavanja, uz garancije da će pri tretmanu dece žrtava u krivičnom postupku najbolji interes deteta biti od prevashodne važnosti.
46. Pratiti i razmenjivati informacije na regionalnom i međunarodnom nivou o transnacionalnoj trgovini decom; jačati kapacitet pograničnih i policijskih zvaničnika da zaustave trgovinu i obezbediti im ili jačati obuku o dostojanstvu, ljudskim pravima i osnovnim slobodama svih žrtava trgovine, a naročito žena i dece.

47. Preduzeti potrebne mere, između ostalog i kroz pojačanu saradnju vlada, međuvladinih odorganizacija, privatnog sektora i nevladinih organizacija za suzbijanje nezakonite upotrebe informacionih tehnologija, uključujući Internet, u svrhu prodaje dece, dečje prostitucije, dečje pornografije, seksualnog turizma s decom, pedofilije i drugih oblika nasilja i zlostavljanja dece i adolescenata.

4. Borba protiv HIV/side

45. Pandemija HIV/side ima razoran uticaj na decu i one koji se staraju o njima. To obuhvata 13 miliona dece koja su zbog side postala siročad, gotovo 600.000 odojčadi koja se svake godine zaraze prenosom s majke na dete i milione HIV pozitivnih mladih ljudi koji žive sa stigmom HIV-a, a nemaju pristup odgovarajućem savetovanju, nezi i podršci.
46. Da bismo suzbili razorni uticaj HIV/side na decu, rešeni smo da preduzmemo hitnu i energičnu akciju, kao što je dogovoreno na specijalnom zasedanju Generalne skupštine o HIV/sidi, i da stavimo poseban naglasak na sledeće usaglašene ciljeve i obaveze:

(a) do 2003. godine ustanoviti nacionalne ciljeve vezane rokom, kako bi se postigao međunarodno usaglašen globalni preventivni cilj da se do 2005. godine za 25 odsto smanji rasprostranjenost HIV/side među mladićima i devojkama između 15 i 24 godina starosti u najteže pogođenim zemljama, a do 2010. godine za 25 odsto na globalnom nivou i da se pojačaju nastojanja u ostvarivanju tih ciljeva, kao i da se suprotstavi stereotipima i stavovima, i razlikama u polovima u pogledu HIV/side, podstičući aktivno uključivanje muškaraca i dečaka;

(b) do 2015. godine smanjiti zastupljenost odojčadi zaražene HIV-om za 20 odsto, a do 2010. godine za 50 odsto i to tako što će se osigurati da 80 odsto trudinca u prenatalnoj nezi ima na raspolaganju informacije, savetovanje i druge službe za prevenciju HIV-a, povećati raspoloživost, a ženama i odojčadi zaraženim HIV-om omogućiti pristup delotvornom lečenju u cilju smanjenja prenosa HIV-a, kao i putem delotvornih intervencija za žene zaražene HIV-om, uključujući dobrovoljno i poverljivo savetovanje i testiranje, pristup lečenju, naročito antiretrovirusnoj terapiji i, po potrebi, zamene za majčino mleko i pružanje trajne nege;

(c) do 2003. godine razviti, a do 2005. godine primenjivati nacionalnu politiku i strategije sa ciljem da se razviju i jačaju kapaciteti vlade, porodice i zajednice

za obezbeđenje okruženja punog razumevanja za siročad i devojčice i dečake zaražene HIV/sidom, uključujući i pružanjem odgovarajuće savetodavne i psihosocijalne podrške; da im se omogući upis u škole i pristup smeštaju, dobroj ishrani, zdravstvenim i socijalnim uslugama jednako kao i drugoj deci; da se siročad i ugrožena deca zaštite od svih oblika zlostavljanja, nasilja, iskorišćavanja, diskriminacije, trgovine i gubitka nasledstva.

47. Da bi se ostvarili ovi ciljevi, sprovedemo sledeće strategije i akcije:

1. do 2003. godine sprovesti razvoj i primenu multisektorskih nacionalnih strategija i finansijskih planova za suzbijanje HIV/side koji se: neposredno i otvoreno bave pitanjima te epidemije; suprotstavljaju stigmatizaciji, ćutanju i poricanju; bave polnim i starosnim dimenzijama te epidemije; ukidaju diskriminaciju i marginalizaciju; uključuju partnerstvo sa civilnim društvom i poslovnim sektorom i puno učešće ljudi koji žive sa HIV/sidom, pripadnika ugroženih i rizičnih grupa, naročito žena i mladih ljudi; koji se finansiraju u meri u kojoj je to moguće iz sredstava nacionalnog budžeta, ne isključujući druge izvore, između ostalih, međunarodnu saradnju; u celosti unapređuju i štite sva ljudska prava i osnovne slobode, uključujući pravo na najviši mogući standard fizičkog i mentalnog zdravlja; obuhvataju perspektivu pola; bave se pitanjima rizika, ranjivosti, prevencije, nege, lečenja i pomoći i smanjenjem uticaja epidemije; i jačaju kapacitete zdravstvenog, obrazovnog i pravnog sistema;
2. do 2005. godine obezbediti da najmanje 90 odsto, a do 2010. godine najmanje 95 odsto mladića i devojaka uzrasta od 15 do 24 godine ima pristup informacijama, obrazovanju, uključujući vršnjačko obrazovanje i obrazovanje o HIV-u posebno namenjeno mladima i službama neophodnim za razvoj životnih veština koje su potrebne da bi se smanjila njihova ranjivost na zarazu HIV-om, uz puno učešće mladih, roditelja, porodica, stručnjaka za obrazovanje i zdravstvenih radnika;
3. do 2005. godine razviti i učiniti znatan napredak u primeni sveobuhvatnih strategija zaštite u cilju: jačanja zaštite na nivou porodice i zajednice, uključujući neformalni sektor, i sistema zdravstvene zaštite radi pružanja i praćenja lečenja ljudi koji žive sa HIV/sidom, uključujući zaraženu decu, i radi pružanja podrške pojedincima, domaćinstvima, porodicama i zajednicama pogođenim

HIV/sidom; poboljšanja kapaciteta i uslova rada zdravstvenih radnika i efikasnosti sistema snabdevanja, planova finansiranja i mehanizama upućivanja potrebnih za pristup dostupnim lekovima, uključujući antiretrovirusne lekove, dijagnostiku i srodne tehnologije kao i kvalitetnu medicinsku, palijativnu i psihosocijalnu negu;

4. do 2005. godine sprovesti mere za jačanje kapaciteta žena i adolescentnih devojčica da se zaštite od rizika zaraze HIV-om, prevashodno pružanjem zdravstvene zaštite i zdravstvenih usluga, uključujući seksualno i reproduktivno zdravlje, i preventivnim obrazovanjem koje promovise ravnopravnost polova u kulturno i polno osetljivim okvirima;
5. do 2003. godine razviti i/ili ojačati strategije, politiku i programe koji priznaju važnost porodice u smanjenju ranjivosti u, između ostalog, vaspitanju i usmeravanju dece, a koji uzimaju u obzir kulturne, verske i etičke činioce u cilju smanjena ranjivosti dece i mladih ljudi tako što: obezbeđuju pristup i devojčicama i dečacima osnovnom i srednjem obrazovanju, uključujući obrazovanje o HIV/sidi u nastavnim programima za adolescente; pružaju bezbedno i sigurno okruženje, naročito za mlade devojke; proširuju kvalitetne informacije prilagođene mladima i programe seksualnog vaspitanja i službe savetovanja; jačaju programe reproduktivnog i seksualnog zdravlja; uključuju porodice i mlade ljude u planiranje, sprovođenje i evaluaciju programa prevencije HIV/side i staranja o zaraženim u meri u kojoj je to moguće;
6. do 2003. godine razviti i otpočeti sa sprovođenjem nacionalnih strategija koje uključuju svest o HIV/sidi, njihovu prevenciju, negu i elemente lečenja u programe ili akcije kojima se reaguje na krizne situacije, uviđajući da je stanovništvo koje je destabilizovano oružanim sukobom, humanitarnim krizama i prirodnim katastrofama, uključujući izbeglice, interno raseljena lica a naročito žene i decu, izloženo povećanom riziku zaraze HIV-om i koje, po potrebi, uključuju elemente HIV/side u međunarodne programe pomoći;
7. osigurati nediskriminaciju i puno i ravnopravno uživanje svih ljudskih prava kroz promociju aktivne i vidljive politike destigmatizacije dece koja su ostala bez roditelja i postala ranjiva kao posledica HIV/side;
8. pozvati međunarodnu zajednicu da povećanom međunarodnom pomoći za razvoj upotpuni i dopuni napore zemalja u razvoju koje

izdvajaju povećana nacionalna sredstva za borbu protiv epidemije HIV/side, posebno onih zemalja koje su najteže pogođene HIV/sidom a naročito područja supsaharske Afrike, Kariba, zemalja sa visokim rizikom širenja epidemije HIV/side i drugih pogođenih regiona čiji su resursi za borbu protiv ove epidemije znatno ograničeni.

C. Mobilizacija resursa

48. Unapređenje zdravog života, uključujući dobru ishranu i suzbijanje zaraznih bolesti, obezbeđenje kvalitetnog obrazovanja, zaštita dece od zlostavljanja, iskorišćavanja, nasilja i oružanog sukoba i borba protiv HIV/side dostižni su ciljevi i očito su dostupni svetskoj zajednici.
49. Prevashodna odgovornost za primenu Plana akcije i za obezbeđivanje podsticajnog okruženja za osiguranje dobrobiti dece, u kom se prava sve dece promovišu i poštuju, počiva na svakoj pojedinoj zemlji, uviđajući da su za to potrebni novi i dodatni resursi, i nacionalni i međunarodni.
50. Ulaganja u decu izuzetno su produktivna ukoliko se u njima istraje srednjoročno i dugoročno. Ulaganje u decu i poštovanje njihovih prava polaže temelj za pravično društvo, jaku privredu i svet bez siromaštva.
51. Sprovođenje ovog Plana akcije zahtevaće izdvajanje značajnih dodatnih ljudskih, finansijskih i materijalnih resursa, na nacionalnom i međunarodnom nivou, u okviru povoljnog međunarodnog okruženja i pojačane međunarodne saradnje, uključujući saradnju između severa i juga i međusobnu saradnju na jugu, u pružanju doprinosa ekonomskom i društvenom razvoju.
52. Shodno tome, odlučno ćemo težiti, između ostalog, sledećim globalnim ciljevima i akcijama u mobilizaciji resursa za decu:

(a) cenimo to što su se neke razvijene zemlje saglasile i dostigle izdvajanje ciljnih 0,7 odsto svog bruto nacionalnog dohotka (BNP⁶) za ukupnu službenu pomoć razvoju (SPR⁷) i pozivamo razvijene zemlje koje to još nisu učinile da nastoje da dostignu ciljeve dogovorene na međunarodnom novou o izdvajanju 0,7 odsto bruto nacionalnog dohotka za SPR što je moguće pre. Preuzimamo na sebe da nećemo štedeti napora da pre okrenemo trend opadanja SPR, te da ćemo hitno dostići ciljeve izdvajanja od 0,15 do 0,20 odsto BNP za SPR

6 *Gross national product - GNP* (prim. prir.)

7 *Official development assistance - ODA* (prim. prir.)

najnerazvijenijim zemljama, kao što je dogovoreno, uzimajući u obzir hitnost i ozbiljnost posebnih potreba dece;

(b) bez daljeg odlaganja primeniti pojačanu inicijativu za prezadužene siromašne zemlje (IPSZ⁸) i dogovoriti otpis svih bilateralnih zvaničnih dugova prezaduženih siromašnih zemalja što je moguće pre, s tim da se za uzvrat te zemlje jasno opredele za iskorenjivanje siromaštva, i pozvati na korišćenje sredstava namenjenih za otplatu dugova za finansiranje programa iskorenjivanja siromaštva, posebno onog vezanog za decu;

(c) pozivamo na brzu i zajedničku akciju radi efikasnog rešavanja problema dugova najnerazvijenijih zemalja i zemalja u razvoju s niskim i srednjim dohotkom na sveobuhvatan, pravičan i trajan način usmeren na razvoj, putem različitih nacionalnih i međunarodnih mera, osmišljenih tako da njihove dugove učine dugoročno održivim i time poboljšaju kapacitet tih zemalja da se bave pitanjima vezanim za decu, uključujući, po potrebi, postojeće redovne mehanizme za smanjenje dugova kao što je zamena duga za projekte namenjene zadovoljenju potreba dece;

(d) povećati i unaprediti pristup proizvoda i usluga zemalja u razvoju međunarodnim tržištima kroz, između ostalog, dogovoreno smanjenje carinskih ograničenja i ukidanje bescarinskih ograničenja koja neopravdano ometaju trgovinu zemalja u razvoju, u skladu s multilateralnim sistemom trgovine;

(e) verujući u to da je pojačana trgovina bitna za rast i razvitak najnerazvijenijih zemalja, nastojati da se unapredi pristup tih zemalja povlašćenom tržištu, delujući u pravcu pristupa bescarinskom tržištu kao i tržištu bez kvota, za sve proizvode najnerazvijenijih zemalja na tržištima razvijenih zemalja;

(f) mobilisati nove i znatne dodatne resurse za društveni razvitak, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou, da bi se smanjile razlike unutar zemalja i među njima i osigurala delotvorna i efikasna upotreba postojećih resursa. Nadalje, osigurati u najvećoj meri da društvena davanja od koristi za decu budu zaštićena i imaju prioritet u kratkoročnim, ali i dugoročnim ekonomskim i finansijskim krizama;

(g) istražiti nove načine stvaranja javnih i privatnih finansijskih sredstava, između ostalog, smanjenjem prekomernih vojnih izdataka i trgovine oružjem i

ulaganja u proizvodnju i nabavku oružja, uključujući globalne vojne izdatke, uzimajući u obzir potrebe nacionalne bezbednosti;

(h) podsticati donatorske zemlje i zemlje koje primaju donacije, na osnovu obostranog dogovora i preuzetih obaveza, na punu primenu Inicijative 20/20, shodno dokumentima o konsenzusu iz Osla i Hanoja, za obezbeđenje opšteg pristupa osnovnim socijalnim uslugama;

53. Prioritetnu pažnju posvetićemo zadovoljenju potreba najugroženije dece na svetu u zemljama u razvoju, naročito u najnerazvijenijim zemljama i supsaharskoj Africi;
54. Posebnu pažnju takođe ćemo posvetiti deci u malim ostrvskim zemljama u razvoju, zemljama bez izlaza na more i tranzitnim zemljama u razvoju, i drugim zemljama u razvoju, kao i zemljama sa ekonomijom u tranziciji.
55. Unapređivaćemo tehničku saradnju među zemljama radi razmene pozitivnih iskustava i strategija u primeni ovog Plana akcije;
56. Ostvarivanje naših ciljeva i težnji u vezi sa decom zaslužuje nova partnerstva sa civilnim društvom, uključujući nevladine organizacije i privatni sektor, kao i inovativne aranžmane za mobilizaciju dodatnih resursa, privatnih i javnih.
57. Imajući na umu da se preduzeća moraju pridržavati nacionalnog zakonodavstva, podsticati društvenu odgovornost preduzeća kako bi se time doprinelo ciljevima društvenog razvoja i dobrobiti dece, između ostalog:
 1. promocijom jačanja svesti preduzeća o međuzavisnosti društvenog razvitka i ekonomskog rasta;
 2. obezbeđivanjem pravnog i ekonomskog okvira i okvira socijalne politike koji su pravični i stabilni, s ciljem da podrže i podstaknu inicijative privatnog sektora usmerene na postizanje ovih ciljeva;
 3. jačanjem partnerstva s poslovnim svetom, sindikatima i civilnim društvom na nacionalnom nivou radi pružanja podrške ciljevima ovog Plana akcije.

Pozivamo privatni sektor da oceni uticaj svoje politike i prakse na decu i stavi na raspolaganje svoj deci, naročito onoj kojoj je to najviše potrebno, dobrobiti istraživanja i razvoja u nauci, medicinskoj

tehnologiji, zdravstvu, pojačanju ishrane, zaštiti okoline, obrazovanju i masovnoj komunikaciji.

- 58.** Rešeni smo da obezbedimo veću doslednost politike i bolju saradnju među članicama Ujedinjenih nacija, njenih agencija i Breton Vuds institucija, kao i drugih multilateralnih tela i civilnog društva, radi dostizanja ciljeva ovog Plana akcije.

D. Dalje akcije i evaluacija

- 59.** Da bismo omogućili primenu akcija na koje smo se obavezali ovim dokumentom, razvićemo ili ojačati kao prioritetni zadatak, po mogućnosti do 2003. godine, nacionalne a po potrebi i regionalne planove akcija s nizom specifičnih ciljeva i zadataka koji su merljivi i vezani rokom a na osnovu ovog Plana akcije, uzimajući u obzir najbolje interese deteta, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvima, verskim i etičkim vrednostima i kulturnom nasleđu njihovog naroda i u skladu sa svim ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

Stoga ćemo jačati nacionalno planiranje i obezbediti potrebnu koordinaciju, primenu i resurse. Uklopićemo ciljeve ovog Plana akcije u nacionalnu politiku vlada kao i u nacionalne i podnacionalne razvojne programe, strategije za iskorenjivanje siromaštva, multisektorski pristup i druge relevantne razvojne planove, u saradnji sa odgovarajućim činiocima civilnog društva, uključujući nevladine organizacije koje rade za decu i sa decom, kao i samu decu, u skladu s njihovim uzrastom i zrelošću, i njihove porodice.

- 60.** Redovno ćemo pratiti na nacionalnom a po potrebi i na regionalnom nivou i procenjivati napredak prema ciljevima i zadacima u ovom Planu akcije na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou. U skladu s tim, jaćaćemo naše nacionalne kapacitete za prikupljanje statističkih podataka, analize i razdvajanje podataka prema polu, uzrastu i drugim relevantnim činiocima koji mogu dovesti do razlika i podržavati širok raspon istraživanja usmerenih na decu. Jaćaćemo međunarodnu saradnju u cilju podrške naporima na izgradnji statističkih kapaciteta i izgrađivati kapacitete zajednice za praćenje, procenu i planiranje.
- 61.** Sprovešćemo periodična razmatranja napretka na nacionalnom i podnacionalnom nivou kako bismo se efikasnije suočavali s preprekama i ubrzali akcije. Na regionalnom nivou takva razmatranja će se koristiti za razmenu najboljih praksi, jaćanje partnerstava i ubrzanje napretka. Stoga:

(a) podstičemo države ugovornice Konvencije o pravima deteta da razmotre uključivanje informacija o preduzetim merama i postignutim rezultatima u primeni ovog Plana akcije u svoje izveštaje za Komitet za prava deteta;

(b) od UNICEF-a, kao vodeće svetske agencije za decu, traži se da u saradnji sa vladama nastavi pripremu i distribuciju informacija o postignutom napretku na primeni ove deklaracije i Plana akcije odgovarajućim fondovima, programima i specijalizovanim agencijama sistema Ujedinjenih nacija i, po potrebi, svim drugim relevantnim akterima. Od upravnih tela relevantnih specijalizovanih agencija traži se da u okviru svojih mandata obezbede najpotpuniju moguću podršku tih agencija na postizanju ciljeva zacrtanih ovim Planom akcije i da u celosti izveštavaju Generalnu skupštinu Ujedinjenih nacija putem Ekonomskog i socijalnog saveta o dosadašnjem napretku i potrebnim dodatnim akcijama tokom naredne decenije, koristeći postojeće okvire i postupke izveštavanja;

(c) od Generalnog sekretara tražimo da redovno izveštava Generalnu skupštinu o postignutom napretku i primeni ovog Plana akcije.

62. Ovim se ponovo obavezujemo da nećemo štedeti napora na daljem stvaranju sveta po meri dece, nadograđujući dostignuća prethodne decenije i vođeni načelima *prvog poziva za decu*. Solidarno sa širokim rasponom partnera, povećemo globalni pokret za decu sa nezaustavivim impulsom promena. Dajemo ovo svečano obećanje, sigurni u uverenju da time što dajemo visok prioritet pravima dece, njihovom opstanku, zaštiti i razvoju, služimo najboljim interesima čovečanstva i obezbeđujemo dobrobit sve dece u svim društvima.